

ČETNICKÉ REKVIEM

(Ohlédnutí za koncem historie československého četnictva)

Jindřich MAREK

Generální velitelství čs. policie.
Praha, 5. květen 1945.

Inspektorovi uniformované policie
Zemskému četnickému velitelství
P r a h a .

Telefonický rozkaz plukovníka Voženílka ze dne
5. května 1945, 12 hod.

V souvislosti s provedením státního převratu nařizují, aby všichni příslušníci tamních štábů byli ihned svoláni do zbraně. Němečtí důstojníci a orgány buďtež zatímně zajištěni a velitelství od nich převzata.

Převzal:
ad 1/ Rychecký
ad 2/ Štěpánek

Předal:
V o ž e n í l e k
plukovník četnictva

Předchozí archivní záznam z fonogramu, vydaného „v souvislosti s provedením státního převratu“ může na někoho působit trochu cimrmanovsky, ale v květnu 1945 opravdu nešlo o žádné „četnické humoresky“. Navíc se zde díváme na doklad toho, že čeští četníci vstoupili do protinacistického povstání v Praze ještě před jeho výbuchem, který způsobilo ve 12.33 hod. volání vinohradského rozhlasu o pomoc. Málokdo navíc ví, že četnického plukovníka Voženílka tato iniciativa stála život...

Jedním ze symbolů bojů na pražských barikádách v květnu jsou ve svých charakteristických uniformách pražští policisté. Povstání se aktivně zúčastnilo 4 026 uniformovaných policistů Policejního ředitelství Praha z 46 policejních revírů a dalších speciálních policejních útvarů. Z nich 42 v povstání položilo život a 242 bylo vážně zraněno (viz podrobně příloha Policisty č. 4/2000). Méně se však již ví, že bojů v Praze se během povstání významným způsobem zúčastnilo i několik stovek četníků, kteří při tehdejší systém bezpečnostních uniformovaných sborů byli záležitostí venkova.

Proslulá četnická přílba, jejímž hlavním výrobcem byla firma Hess-Praha, která sídlila v Karlíně, tak nalezla své místo i v bojích v pražských ulicích a na přístupech k Praze. Dodejme, že byla zhotovena ze zaječích a králíčích chlupů, ztužena šelakem a opatřena kováním. Vpředu ji zdobil velký odznak, který byl tvořen tzv. středním státním znakem a lemován lipovými listy. Tato přílba se stala typickým atributem československého četnictva a byla užívána až do června 1945, kdy se historie četnického sboru u nás definitivně uzavřela.

Věnujme se dnes proto dvěma dramatickým kapitolám konce historie Československého četnického sboru, který zákon č. 299/1920 Sb. z. a n. o četnictvu z 14. dubna 1920 charakterizoval jako „vojensky organizovaný sbor strážný, jenž určen jest k tomu, aby podle stávajících zákonných předpisů a podle nařízení příslušných úřadů státních udržoval na celém území Československé republiky veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost.“

Protipólem četníků byla sice státní policie (uniformovaná a neuniformovaná), která však působila především ve velkých městech, jako byly Praha, Plzeň, Brno, Moravská Ostrava či Opava. Přestože časem (zvláště v pohraničí) vznikla policejní ředitelství i v dalších městech jako v Karlových Varech či Liberci a dalších, drtivá část republiky však stále zůstávala při zajišťování veřejného pořádku i kriminální

služby na bedrech četnictva.

Rídicími orgány četnictva byly stupňovitě – četnické oddělení na ministerstvu vnitra, generální velitel četnictva, zemská četnická velitelství a četnická oddělení, kterým vždy podléhalo několik okresních četnických velitelství.

Samotná organizační struktura československého četnictva vycházela sice z rakouského systému z dob c. k. monarchie, ale ten byl postupně doplňován o další potřebné prvky.

Základním článkem četnického sboru byla četnická stanice, jejíž služební obvod zahrnoval zpravidla 4–5 obcí. Ještě ve 20. letech existovaly někde dokonce stanice jen „jednomužové“ či „dvoumužové“, ale početní stavy stanic byly postupně zvyšovány a ve 30. letech prakticky nejmenší stav stanice tvořili 3 četníci. Existovaly i další útvary, z nichž díky seriálu brněnské televize „Četnické humoresky“ jsou dnes patrně nejpobornější četnické pátrací stanice – elitní kriminalistické útvary pro vyšetřování závažnějších zločinů na venkově. Je škoda, že se tvůrci tohoto velice oblíbeného seriálu rozhodli z různých těžko vysvětlitelných důvodů při přípravě natáčení závěrečné série vyhnout tragickému období let 1938–1939 i létům nacistické okupace, kdy museli čeští četníci procházet opravdu těžkou zkouškou při balancování na tenoučké hraně mezi povinností bojovat proti obecné kriminalitě a povinností zachovat si čistý štít při nuceném styku s okupační mašinerií.

Naše dnešní téma „konec historie československého četnictva“ se dá rozdělit do dvou bloků, protože četnický sbor, lidově řečeno, zanikl „nadvakrát“. Poprvé k tomu došlo v březnu 1939 při nacistické okupaci zbytku Československa a podruhé krátce po skončení druhé světové války, kdy v květnu 1945 obnovující se československé četnictvo nahradil pod tlakem komunistů ve vládě Košického programu jejich nový pomocník na cestě k uchopení moci – Sbor národní bezpečnosti...

POSLEDNÍ OBRÁNCI REPUBLIKY

Četnický štábní strážmistr Petr Nezval v Malém Berezném na křižovatce silnic do Ubly a Velkého Berezného ve dvě hodiny odpoledne 16. března 1939 nervózně pohlédl na oblohu. Nemýlil se. Letoun, který se objevil nad kolonou ustupujících četníků, byl maďarský!

Zatímco po zahájení palby z letounu se část četníků ukryla v jednom obytném stavení, další četníci začali s vojáky letadlo ostřelovat z pušek a lehkého kulometu. Maďarský pilot provedl ještě dva nálety na Malý Berezný, ale nakonec zmizel směrem k Užhorodu...

O dvě hodiny později napadl jiný maďarský letoun ustupující proud uprchlíků, tvořený z četníků, příslušníků finanční stráže, jejich rodin a vojáků až u obce Stakčín na Slovensku. Letec svrhl na pochodující kolonu jednu bombu, která se však naštěstí minula cílem stejně jako jeho kulometná palba...

Dramatické období let 1938–1939 je pro většinu z nás v souvislosti s četníky spojeno s obrazem henleinovského teroru v českém pohraničí, kde se právě muži v četnických uniformách stávali, často vinou kontroverzních defetistických rozkazů vládních orgánů, prvními oběťmi nacistické agrese proti demokratickému Československu.

Asi nejznámějšími symboly tohoto období se stali Jan Koukol, Antonín Křepela, Stanislav Roubal, Vladimír Černý, František

Novák, Josef Brčák a Vladimír Ráz. Dne 13. září 1938 byli henleinovskými teroristy první čtyři jmenovaní zavražděni v dnešním Habartově u Sokolova a zbývající tři v Bublavě u Kraslic.

Nebyli bohužel zdaleka jedinými. V následujících dnech a týdnech, vedle dlouhé řady vojáků, policistů a příslušníků pohraniční finanční stráže, položily život při obraně republiky ještě další čtyři desítky četníků. Jejich jmenný seznam bohužel nebyl dodnes zcela zkompleťován.

Vinu na tom má především nepřehledná situace v nejvýchodnější části tehdejší Československa na Podkarpatské Rusi v březnu 1939.

V době okupace zbytku českých zemí německými nacisty a vyhlášení samostatného klerofašistického Slovenského státu využil této situace Hitlerův spojenec horthyovské Maďarsko k vojenskému vpádu na Podkarpatskou Rus a k její následné anexi.

Neobešlo se to však bez ozbrojeného konfliktu s jednotkami 12. pěší divize Čs. armády, kterým velel brigádní generál Oleg Svátek, a pohraničními prapory Stráže obrany státu (SOS), v jejichž řadách bylo i několik set četníků české národnosti.

Ve dnech 14.–17. března 1939 se tito muži v četnických uniformách, v době, kdy z pražského Hradu na Vltavu shlížel triumfující Adolf Hitler, stali jedněmi z posledních obránců zanikající Masarykovy republiky. Bohužel se z té doby nezachovalo mnoho dokumentů, ale snad i citace z těch svědectví, která se dochovala v archivech do dnešních dnů, přesvědčí čtenáře o těžkých chvílích, které museli českoslovenští četníci na Podkarpatské Rusi v březnu 1938 prožít.

O čtvrté hodině ranní 15. března 1939 jsem se z budovy četnické stanice Nižní Sedliště v okrese Chust odebral s manželkou a dvěma dětmi do svého soukromého bytu, aby se připravily k odjezdu do historických zemí. Asi 200 kroků od mého bytu byl jsem náhle přepaden čtyřmi muži, kteří při výkřiku „Stát!“ počali na mne i moji rodinu střílet z pistolí, při čemž byla mojí manželce prostřelena pravá noha nad kotníkem a starší desetiletý syn Jan zraněn byl střelou do boltece.

Při střelbě byla ještě dosti velká tma, ve které se podařilo moji zraněné manželce nepozorovaně prchnouti a ukrýti se v jednom domě vedle silnice. Starší syn Jan prchal směrem k mému bytu a nejmladší dítě 2 a půl roku starého syna Jaroslava nesl jsem v náručí, s ním jsem se ukrýl do silničního příkopu a vypálil na útočníky z pistole několik ran. Když jsem vystřelil všechny náboje, dal jsem se s dítětem též na útěk směrem k svému domu, při čemž byly po mně hozeny dva ruční granáty a jen náhodou jsem nebyl zraněn.

V 6.30 hod. odvezl jsem postřelenou manželku i s dětmi autem k ošetření do nemocnice v Krivé u Chustu, kde mě bylo lékařem řečeno, že vzhledem k jejímu zranění není cestování schopna, a proto

jsem ji nechal v nemocnici s dětmi, ježto nemám nikoho, kdo by se o ně cestou staral...

Ze služební relace četnického strážmistra Františka Prinze, sepsané 25. března 1939 po evakuaci četnických útvarů z Podkarpatské Rusi do českých zemí.

Zálohu mojí čtyř s deseti četníky tvořil bývalý velitel četnické stanice Mukačevo vrchní strážmistr Agustin Köttner. Na demarkační čáře byla potom tři naše družstva - č. 13 v hájovně Geczko na severním okraji Vyšního Koropce, č. 14 na jižním okraji obce a č. 15 v Kamjance u severního okraje města Mukačeva. Maďarská přesila byla značná, za chvíli na mé velitelské stanoviště dorazil první raněný četník...

Viděl jsem osobně dalekohledem manželku štábního strážmistra Pavla Hintermüllera, jak se pokouší v největším boji s ručním kufrem a dvěma malými dětmi prchnouti k lesu za obec Vyšní Koropec, kde bylo naše postavení. Asi po 50 krocích se vrátila zpět do svého domu s pláčem, neb ani její manžel, který statečně bojoval v našich řadách proti přesile maďarského vojska, jí nemohl pomoci...

Z hlášení velitele čtyř SOS Vyšní Koropec četnického vrchního strážmistra Josefa Dvořáka

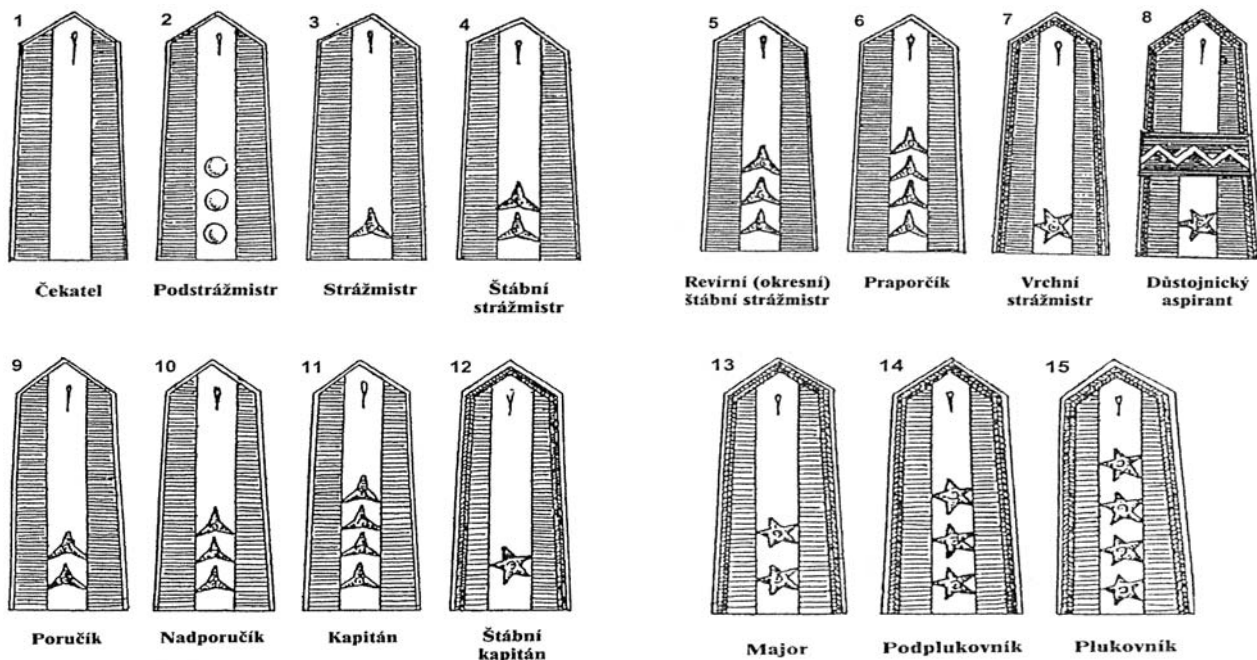
Boje v okolí Mukačeva 14. března 1939 doplnil odpoledne i útok horthyovců proti polním strážím SOS na demarkační čáře kolem Užhorodu:

V 18.15 hodin byla na naše dva strážné, chránící most přes kanál Schwemm, zahájena palba. Nejprve z automatických pistolí, potom z těžkého kulometu umístěného na zahrádce domku u silnice asi ze vzdálenosti 150 m. Na mostě byly tři řady překážek proti útočné vzbě z kamene, za kterými jsme měli dobrý kryt a střelný. Naše družstvo SOS bylo složeno z 15 mužů - 3 četníci, 4 finančníci a 8 policistů.

Po učiněném poplachu rozdělil jsem družstvo na tři hloučky po pěti mužích s kulometem vz. 26, a to jeden hlouček na most, druhý na hráz kanálu 100 metrů vpravo a třetí na hráz kanálu vlevo od mostu. Palbou našich kulometů byl umlčen maďarský těžký kulomet u silnice a posléze i těžký kulomet umístěný na půdě kasáren bývalého pěšího pluku 36.

Maďaři pak neustále měnili palebná stanoviště svých kulometů a ostřelovali nás nepřetržitě palbou z tří až čtyř kulometů a pušek. V 19 hodin zahájili Maďaři dělostřeleckou palbu a palbu z minometů na zalesněný kopec nad Radvankou a pozorovali jsme dle palby, že maďarská pěchota útočí na družstvo sousední čtyř SOS, umístěné na okraji tohoto kopce. Protože palba byla vedena již hluboko do lesa a konečně úplně umkla, bylo zřejmé, že družstvo SOS z okraje lesa ustoupilo. V 19.30 jsme na severním okraji Užhorodu na kopci ve vinicích pozorovali prudkou palbu z maďarské strany do našich čtyř družstev sousední čtyř SOS. Palba trvala asi půl hodiny, pak se vzdalovala do kopců v lese, až konečně umkla.

Hodnostní označení protektorátního četnictva

V sobotu 5. května 1945 povstali Pražané proti nacistickým okupantům...

Od 22. hod. Maďaři naše družstvo stále prudce ostřelovali. Snažili se zasazením pěších čet přímým útokem zmocnit se mostu, odkud by pak mohli rychleji postupovat údolím podél silnice a řeky k Perečtinu. Kanál nemohli Maďaři pro naši palbu a vysoký stav vody překročit. Palba Maďarů byla nepřesná, stříleli buď příliš vysoko nebo nízko a když se jim přece podařilo, aby nás palbou ohrožovali, změnili jsme svá stanoviště.

Chvillemi jsme slyšeli, jak velitelé čet pobádali své mužstvo - Eliuré, fuuk!, český Kupředu hoši! - a bolestný nářek Maďarů, kteří při útocích na most byli naší palbou a granáty zasaženi. Výsledky hlásil jsem vždy telefonicky z naší strážní budky veliteli roty nadporučíkovi policie Soukupovi, který mi ve 23.30 sdělil, že všechna družstva SOS umístěná kolem Užhorodu, kromě tří družstev naší čtyry, již ustoupila...

Z hlášení velitele družstva SOS Domanince-most četnického strážmistra Karla Černovského

Dodejme, že horthyovci nasadili v údolí Uhu následující jednotky – polní prapor 26. pěšího pluku honvédů, prapor myslivců, hraničářský prapor, eskadronu jezdecký, rotu cyklistů, 3 čtyry tanků, několik letadel a silné dělostřelectvo včetně děl ráže 15 cm. První nápor zachytila rota SOS Domanince, jejíž družstva byla roztroušena podél demarkační čáry od užhorodského letiště až po Ruské Komarovce. V okamžiku maďarského útoku měla rota celkem 234 mužů a 34 lehkých kulometů vz. 26.

Při masivním horthyovském útoku odpoledne 14. března 1939 se rozpoutalo u Užhorodu skutečné peklo, které asi nejvíce postihlo četú SOS v předpolí užhorodského letiště, které velel vrchní strážmistr četnictva František Miškařík. Četa měla do rána několik padlých a raněných. Vedle vojáků desátníka Jaroslava Soukupa a vojínů Pavla Totha, Emila Mrázka a Františka Macháčka zde položil život v boji i četnický strážmistr Karel Seifert z četnické stanice Draho. Jedním z několika mála zachovalých dokladů o těchto událostech je například služební relace, kterou sepsal 25. března 1939 v Buštěhradu četník na zkušku svobodník Jan Sedláček. Ten byl kritického 14. března 1939 příslušníkem jednoho z družstev čtyry SOS na demarkační čáře poblíž užhorodské vojenské střelnice, která byla na levém křídle Miškaříkovy čtyry. Jejich družstvu, tvořenému 5 četníky, 6 policisty a 1 vojákem, velel četnický praporčík Václav Vančura, poslaný sem jako posila z Čech, z četnické stanice Hořovice.

Vančurovo družstvo, ubytované v jednom domku, který sloužil

jako letní sídlo majitele blízké vinice, bylo již od čtvrté hodiny odpolední v bojové pohotovosti. Vančurovi muži si do předu vybudovaných zákopů vynosili batohy a všechno střelivo a čekali na další vývoj událostí. V šest hodin odpoledne, kdy již byla značná tma, náhle napjaté ticho přerval výbuch dělostřeleckého granátu, po kterém následovala kulometná střelba prakticky po celé demarkační čáře. Střelba se ozývala i z týlu Vančurova družstva a dezorientovaní příslušníci SOS nevěděli, kdo je jejím původcem...

Pan praporčík Vančura doplžil se k rohu budovy ještě s dvěma muži a zvolal: „Stůj! Kdo tam?“ Po tomto zvolání ozvala se strašlivá střelba ze všech stran. Nyní jsme pochopili naši situaci - byli jsme obklíčeni Maďary.

Děk však vojínu Stachovi, který byl též k našemu družstvu přidělen. Ten se doplžil k uvedené budově a vrhal ruční granáty do Maďarů, kteří byli vzdáleni asi 30 m. Já jsem byl u kulometu, ale bylo mě těžko střílet, jednak pro tmu a za druhé, když jsem otočil kulomet k lesu a pustil tam dávku, již se na náš kryt soustředila palba z boků a zpredu. Točil jsem se na všechny strany, nevěda, na kterou stranu mám dříve střílet. Drželi jsme naše stanoviště asi 3 hodiny. Najednou z druhého krytu volá na nás jeden policejní strážník, který rozuměl maďarsky: „Hoši je zle! Slyšel jsem povel Na bodák!“

Střelivo se nám již povážlivě zmenšilo, tak jsme začali ustupovat, vlastně probíjet se k lesu, ku kterému bylo asi 500 m. Plížili jsme se podél hluboké cesty, okolo níž byl plot z ostnatého drátu, tak do cesty jsme sejítí nemohli. Tím jsme byli vystaveni Maďarům, kteří byli v nepatrné blízkosti, ze všech stran. Puškou nebo kulometem jsme střílet nesměli, abychom se neprozradili. Tu přišly na řadu ruční granáty, které nám zachránily život...

Českoslovenští vojáci a příslušníci jednotek SOS svůj boj v březnu 1939 na Podkarpatské Rusi vyhráli. Byl to boj o čest. Nekapitulovali a ústup na Slovensko a do Rumunska ze zemičky s rudým medvědem v erbu si proti mnohonásobné přesile vynutili bojem. Obdobně jako u Mukačeva či Užhorodu probíhaly dramatické boje na východě Podkarpatské Rusi v okolí Chustu, kde postavení československých vojáků a příslušníků komplikovali v režii německých nacistů i ukrajinští teroristé z organizace „Karpatská Sič“. Ti se pokusili 14. března vyvolat v Chustu povstání a druhý den i vyhlásit samostatný stát Karpatskou Ukrajinu. Tu však během jediného dne zadusil horthyovský útok proti Chustu, kam maďarské jednotky vstoupily 16. března 1939 odpoledne.

Při ústupu četnických oddílů z Chustu do Rumunska, zastřelili „sičovci“ poblíž obce Buštino četnického strážmistra Josefa Fořta. Ze země však neodcházeli jen Češi. Také někteří Rusíni před horthyovci raději odešli do českých zemí. V Praze po březnu 1939 sloužili nejen čeští policisté z bývalých policejních služeben v Užhorodu a Chustu, ale s nimi sem přišlo také 15 policistů Rusínů, kteří zůstali věrni již neexistující Masarykově republice až do konce. Měli se však z protektorátu vrátit zpět domů do rukou horthyovců. Teprve na záměr jejich bývalého přednosty osobního úřadu vrchního policejního rady dr. Šroňka jim bylo konečně umožněno zůstat v protektorátu v policejních službách. V bojích v Pražském povstání v květnu 1945 se vyznamenal například strážmistr Humhej a za zmínku však stojí i strážmistr Lofergyuk, který měl tu smůlu, že při atentátu na Heydricha v květnu 1942 se při služební pochůzce nešťastnou shodou „připletl“ k této události a musel dokonce doprovázet Heydricha k prvnímu ošetření v nemocnici na Bulovce.

Podobné osudy měli někteří rusínští četníci. Devět z nich (včetně v bojích zraněných Ivana Tomišina a Fedora Karpoviče) se přes Prešov dostalo 24. března 1939 do Bratislavy, kde bylo slovenskými úřady shromážděno na 400 rusínských uprchlíků, mezi kterými bylo vedle 35 příslušníků Karpatské Siče i 7 vojáků již bývalé Československé armády. Zde dostali jedinou nabídku – odejít „dobrovolně“ do německého Branschweigu, kde měli za 60 feníků na hodinu otročit při stavbě dálnice. Většinu bývalých četníků se však nakonec podařilo v květnu 1939 dostat do Prahy, kde byli přijati do řad protektorátního četnictva.

TENKÁ HRANICE MEZI HRDINSTVÍM A ZRADOU

Po příchodu nacistických okupantů do českých zemí v březnu 1939 však nebyly české bezpečnostní orgány zlikvidovány. Dostaly potupný přívlastek „protektorátní“ a nelehkou dvojroli boje s kriminalitou a součinností s okupačními bezpečnostními orgány. Každý

z četníků se s touto situací musel vyrovnat po svém. Vědomí vlastnické povinnosti škodit okupantům i obyčejný lidský strach o sebe a své blízké vyvolávaly v četnících složité dilema, jehož řešení v brutálních podmínkách nacistické okupace nebylo lehké a hlavně záviděníhodné.

Bývalý ruský legionář a v roce 1939 štábní strážmistr četnictva František Žák (dědeček autora článku) o této situaci před lety vypověděl následující: „Březen 1939 mne zastihl na četnické stanici v Nitře. Na nechutnou hysterii, kterou tehdy proti nám Čechům vyvolali slovenští luďáci, se vzpomíná špatně. Jako četník jsem znal ve městě místní lůzu, zlodějíčky, polosvět, maloměstské patolizaly. Z tohoto okruhu se rekrutoval hlavní základ Hlinkových gard i přízvučivců pátera Tisa. Návrat do Čech byl pro mou rodinu na okamžik vysvozením.

Začal jsem sloužit na četnické stanici v Chotěboři a začal se seznamovat s protektorátním životem. Četnická uniforma, na kterou jsem byl dosud hrdý, se mi stala přítěží a dalo by se říci i možnou vstupenkou do vězení, či dokonce na popraviště.

Odcházel jsem do služby a nevěděl jsem nikdy, zda se v pořádku vrátím k rodině. Nacisté nám svěřovali různé pomocné úkoly, asistovali jsme i u zatýkání odbojářů. Bylo to strašné. Onemocněl jsem s žaludkem, nervy jsem měl nadranc. Člověk chtěl pomáhat ohroženým lidem, škodit okupantům, ale brzy jsem zjistil, že se musím strašně bát našich lidí!

I na naši četnickou stanici chodily udavačské dopisy od Čechů. Mnoho těch anonymních jsme zničili, ale bylo to velice riskantní. Někteří udavači byli důslední a své udání opakovali či poslali tentokrát na německé úřady.

Vzpomínám si na dva případy, které plasticky ukazují naše svízelné postavení. V prvním šlo o jednoho statkáře, který po porážce Polska na čas ukryl u sebe dva polské důstojníky na útěku. Udal ho jeho vlastní čeledín. Udání jsem přebíral já, a tak jsem tomu hajzlovi řekl, že to musím nejdříve ověřit. Běžel jsem statkáře varovat, a potom jsem začal vyhrožovat udavači kriminálem, že mi lhal. Byl to takový vesnický primitiv, a tak se mi podařilo ho zastrašit a vše dobře dopadlo.

Druhý případ byl zvláštní. Dozvěděl jsem se služební cestou, že gestapo chce zatknout jednoho lékaře. Risknul jsem to a běžel ho varovat. Poděkoval mi, ale neuprchnul. Nechtěl opustit svou rodinu. Po mém odchodu si zapálil cigaretu a čekal, až si pro něj gestapáci přijdou. Když jsem to zjistil, byl jsem na mrákoty. Gestapo ho mohlo přinutit ke spolupráci či mučením přinutit k výpovědi, že jsem ho varoval. To si člověk vždy uvědomil, že být četníkem tehdy je opravdu očistcem. Proto se ani nedivím, že mnoho četníků, zvláště těch se starostí o rodinu, mělo strach a bylo pasivní. Nelze se na ně příliš zlobit. Odsoudit lze jen služebně horlivé hlupáky a vyložené kolaboranty s nacisty. Rád bych však řekl, že jich v řadách četnictva bylo velice málo. Bohužel však byli a stačili nadělat hodně škod.

V roce 1941 začalo na nátlak K. H. Franka systematické vyhazování bývalých legionářů od četnictva, policie, vládního vojska a některých úřadů státní správy. Byl jsem také přeložen do výslužby a velice jsem si oddychnul. Náhle jsem byl zbaven všech těch nepřijemností, které naše služební spolupráce s okupačními orgány přinášela. Riziko zatčení se snížilo, přestože jsem se zúčastnil odboje. V civilu jsem se navíc rychle zbavil nálepky kolaboranta s nacistickým režimem. Tyto odsudky však měla, přesně podle hesla Zloděj křičí: Chyťte zloděje!, především ta část našich lidí, která nebyla v odboji, mlčela, Němců se bála, šmelila a nálepkováním druhých si čistila své šedivé svědomí. Typické to bylo například pro dělníky ve zbrojovkách, kteří se v drtivé míře mohli za zvýšené přídělky cigaret, rumu a olejovek v práci přetřhnout. Po válce však z nich potom ovšem byli horliví komunisté.

Nakonec mi však četnická uniforma v podstatě zachránila život. V noci ze 27. na 28. května 1942 po atentátu na Heydricha provedli nacisté v celé zemi obrovskou razii. Ukrývali jsme odbojáře Štrupa a Pecena, kteří se pokusili schovat na střeše a uvažovali i o požití jedu. Celá rodina bychom skončili, jako mnoho jiných, na popravišti.

Do našeho bytu vstoupil jako první německý důstojník. Nahlédl do ložnice, kde jsme měli velkou svatební fotku, na které jsem byl v četnické uniformě. Ten Němec se na mne uznale podíval, pokývl hlavou, zasalutoval a se svými muži provedl prohlídku celkem rychle a povrchně. Když odešli, ještě dlouho se nám všem klepala kolena.

Četnickou uniformu jsem opět vytáhl ze skříně až 5. května 1945, kdy jsem se zapojil do povstání. Odzbrojovali jsme kolony německých vojáků, kteří byli ochotni kapitulovat před uniformovanými

složkami a nikoliv před nezralými kluky s páskami se srpem a kladivem. Po válce jsem odešel sloužit do pohraničí do Šluknovského výběžku. Byla to divoká doba, kdy četnictvo nahradil Sbor národní bezpečnosti a bylo jasné, že o staré zkušené četníky není žádný zájem. Ministrem vnitra byl komunista Nosek, který dopředu protlačoval jen ty, kteří tíhli ke komunistům. Podle toho to s naší bezpečností v únoru 1948 dopadlo. Komunisté mne a další bývalé četníky a legionáře záhy vyhodili ze služby jako kdysi nacisté. Rozdíl byl však v tom, že nacisté nám za odsloužené roky přiznali důchod, zatímco komunisté nás poslali do důchodu bez důchodu a museli jsme jít ještě na stará kolena manuálně pracovat, abychom se nějak uživilí...“

Nacistický režim se, hlavně od roku 1941, snažil české četníky stále více integrovat do své okupační mašinerie od účasti na zatýkání až po vnější ostrahu terezínského ghetta apod. Stále více se kladl důraz na ovládání německého jazyka, na velitelská místa byli dávání zrádci, kteří se přihlásili k německé národnosti, včetně některých bývalých důstojníků Československé armády, kteří si náhle při hledání práce vzpomněli na četnickou uniformu a svou „německou babičku“. Zařazení četníků do okupačního soukolí přinášelo stále více tragedií pro domácí odboj i četníky samotné...

V roce 1941 slavil četnický strážmistr devěťadvacetiletý František Ometák v Mutějovicích u Rakovníka svatbu. Jeho známí jej hodnotili jako slušného člověka a dobrého Čecha. Existují dokonce dílčí dokumenty, které nasvědčují tomu, že se tento četník zúčastnil aktivit odboje na Křivoklátsku, kde sloužil na tamní četnické stanici. Krutý osud jej však odvál v rámci tragického divadla na druhou stranu, když jeho tělesné ostatky 4. května 1942 spočinuly v Mutějovicích na katafalku v rakvi zahalené vlajkou s hákovým křížem!

Jeho monstrózního pohřbu v obci plné útvarů SS, SA, wehrmachtu, německé pořádkové policie a protektorátního četnictva, se zúčastnili i členové protektorátní vlády Bienert a Moravec, gestapáci Böhme, Wiesmann a velitel pořádkové policie u říšského protektora v Čechách a na Moravě general-leutnant Paul Rige, který pateticky během svého projevu prohlásil, že „český četník padl za velikost Německa“...

Ometák však padl spíše nešťastnou shodou náhod, ve které hrálo svou roli možná trochu strachu ve spojení se služebními reflexy. Jejich přesný podíl již dnes nevíme, a tak se soustředíme jen na holá fakta: Ve čtvrtek 30. dubna 1942 dopoledne byl nalezen při polních pracích v Požárech u Křivoklátska vak z vojenské celtoviny obsahující kufřík s radiostanicí. Kočí z velkostatku Emanuel Kadlec na úporné naléhání svého slovenského pomocníka Vojtěcha Haluzy nález ohlásil. Do terénu, kde před dvěma dny seskočilo několik československých parašutistů z Velké Británie, byly vyslány hlídky četníků.

Jednu z nich v noci na Požárech drželi křivoklátský strážmistr František Ometák a Václav Komínek. Kolem desáté hodiny spatřili oba četníci dva stíny. Byl to parašutista rotmistr Arnošt Mikš a jeho spolupracovník Josef Kusý z Bělče. Strážmistr Ometák na ně zvolal: „Ruce vzhlur!“ A to se mu stalo osudným.

Mikš se okamžitě zastavil, sklonil se a zároveň zvedal levou ruku. Polohlasně řekl: „Vždyť máme,“ avšak v pravé ruce se mu blýskla pistole, z které rychle za sebou vypálil několik ran. Oba četníci rovněž reflexivně vypálili ze svých připravených karabin...

Výsledek kratičké přestřelky byl tragický: Těžce zraněný Komínek byl Mikšem zasažen třikrát, rovněž postřelený Ometák odvrávoroval z lesa k poli a tam zemřel. Těžce zraněn byl i parašutista Mikš. Stačil ještě zvolat na Kusého, aby běžel domů, a potom se jednou ze svých pistolí střelil do pravého spánku!

Celou tragédií podtrhuje fakt, že další dvojici odbojářů (parašutistu Bohuslava Koubu a mladého pražského odbojáře Vlastimila Moravce) jiná četnická hlídka nedaleko odtud nechala bez problémů projít. Nacisté se však nešťastného incidentu na Požárech rozhodli náležitě propagandisticky využít. Vedle zmíněného Ometákovu pohřbu ještě zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich napsal Ometákově vdově soustrastný dopis a udělil jí zvláštní finanční odměnu a penzi. Hospitalizovanému strážmistrovi Komínkovi potom věnoval německou pistoli a navrhl jej na povýšení.

O několik týdnů později se čeští četníci dostali do další tragické situace, když byli v červnu 1942 nakamandováni i k uzavření prostoru kolem Lidic. Po brutálním pokusu vymazat tuto středoečeskou vesničku z mapy, museli četníci hlídat určitý čas zničenou ves. Devěťadvacetiletý strážmistr Četnického pohotovostního oddílu v Mladé Boleslavi Josef Sýkora tehdy s nasazením vlastního života pronesl do středežného prostoru fotoaparát a pořídil zde tři desítky mimořádně

Ústřední četnické pátrací oddělení v Praze disponovalo od 30. let vysíláním bezpečnostního rozhlasu

cenných snímků, které se staly významným dokumentem o nacistickém barbarství.

Podobně jako u ostrahy vnějšího okruhu terezínského ghetta se této službě mohli četníci vyhnout jen za cenu smrti či odeslání do koncentračního tábora. Většina četníků si však s okupanty nikdy nezadala a v mezích svých možností se snažila pomáhat ohroženým lidem. O to více potom vyniká odpornost vyslovených zrádců a aktivních kolaborantů v četnických uniformách. V případě lidické tragédie šlo o velitele četnického oddělení v Kladně podplukovníka četnictva Josefa Víta.

Tento bývalý proviantní důstojník Československé armády ve 20. letech přešel k četnictvu. V roce 1935 byl jmenován vedoucím vyšetřujícím úředníkem známého případu Heydrichem zinscenované vraždy německého emigranta ing. Formise v hotelu „Žáhoří“ u Stěchovic.

Mnichovský diktát a nacistickou okupaci zbytku českých zemí v březnu 1939 však Vít nepovažoval za národní tragédii. Onopak, stal se aktivním kolaborantem s okupačním režimem, a dokonce se přihlásil k německé národnosti.

Již v roce 1939 se aktivně podílel na dopadení studenta Františka Petra, který společně s později legendárním „nepolapitelným“ Janem Smudkem zastřelil v červnu u kladenské reálky německého policistu Willhelma Kniesta. František Petr byl popraven a Vít aktivně zasahoval podobným způsobem po celou válku. Dne 9. června 1942 se jako osoba z pohledu nacistů zcela spolehlivá zúčastnil s neblaze proslulými gestapáky Böhmem, Geschkem, Wiesmannem a Thomsenem porady o operaci proti Lidicím. Zde dostal za úkol hermeticky uzavřít celou obec a pomáhat při soupisu majetku. Podplukovník Vít však překročil i své dosavadní meze služební horlivosti. Po vypálení Lidic nařídil obklíčit les, v němž se skrývali poslední lidičtí muži. Nechal je chytit, odevzdat gestapu, a tím je poslal na smrt.

V květnu 1945 však došlo i na tohoto odporného kolaboranta a zrádce. V revolučních dnech se pokusil ukrýt před spravedlností v kladenské nemocnici. Zde jej však vypátral revolučně naladěný dav Kladěňáků a na místě lynčoval...

Vítovým morálním opakem ve dnech heydrichiády byl třiadvacetiletý vrchní četnický strážmistr Karel Kněz, který v té době sloužil jako velitel četnické stanice ve Vrbatově Kostelci. V odboji Kněz působil jako šéf ilegální skupiny „Čenda“, která operovala v intencích celonárodních odbojových organizací PVVZ a ÚVOD. Knězova skupina se v lednu 1942 stala základnou spolupráce s paravýsadkem SILVER A a jeho radiostanicí „Libuše“, která našla úkryt v osadě Ležáky...

Když se nacisté odbojářům dostali na stopu, rozhodl se vlastenec v četnické uniformě Karel Kněz vzít v zájmu ostatních veškerá tajemství s sebou na onen svět. Proto se nedaleko obce Habrovce 22. června 1942 zastřelil. Nacisté však již měli dostatek informací a tak bohužel ani Knězova oběť nezabránila tragédii, ke které došlo o dva dny později v Ležákách.

Parašutista a radiotelegrafista rotmistr Jiří Potůček, který předtím z Ležáků vysílal, se tehdy ukrýval v osadě Končiny u Bohdašína.

Zde jej 30. června přepadlo gestapo, ale Potůček se s pomocí svých dvou pistolí prostřílel a utekl. Tři dny se potom bez jídla a odpočinku ukrýval v okolních lesích, až blízko Rosic mezi křovisky na louce vyčerpáním usnul. Zde jej našel horlivý strážmistr protektorátního četnictva Karel Půlpán, který jej připravenou zbraní střelil z bezprostřední blízkosti do hlavy!

KOBYLISY A PŘIBYSLAV – DVĚ ROZDÍLNÉ ČETNICKÉ POPRAVY

Přestože se v následujícím textu seznámíme ještě s dvěma obdobnými tragédiemi, kdy čeští četníci zastřelili při pokusu o zásah čtyři významné české odbojáře, je nutné konstatovat, že skutečných kolaborantů s nacisty bylo v četnickém sboru maximálně 5–10%, přičemž horní hranici tohoto odhadu lze již považovat za mírně nadsazenou.

Potvrzením tohoto odhadu je i zpráva ministra vnitra Noska pro Prozatímní národní shromáždění z 16. ledna 1946, ve které se říká, že v Čechách bylo dosud podáno 1029 udání na příslušníky bývalého četnictva a policie a na Moravě 590 za prohršky vůči národní cti během nacistické okupace. Odečteme-li z toho příslušníky policie a uvědomíme-li si, že velká část těchto udání se nakonec prokázala jako neopodstatněná, potom se při počtu asi 18 000 protektorátních četníků dostaneme k procentům autorova původního odhadu.

Drtivá většina českých četníků si byla vědoma svého místa a svému národu se přes své nelehké služební postavení nezpronevěřila. Symbolem těchto mužů je bezesporu čtveřice odvážných četníků, která svůj život ukončila v pražských Kobylisích na neblaze proslulé střelnici, kde nacisté v letech 1941–1942 nechali popravit mnoho významných účastníků českého vojenského odboje, včetně takových osobností, jakými byli podplukovník Josef Mašín, plukovník Josef Churavý či generál Alois Eliáš.

Prostor kobyliské střelnice však byl znovu použit pro „zvláštní úkoly“ i v dalším roce. Na základě rozhodnutí H. Himmlera a K. H. Franka zde byla vykonána veřejná poprava čtyř českých protektorátních četníků pro výstrahu ostatním. V pondělí 8. července 1943 tak použila nacistická okupační moc novou formu teroru – veřejnou popravu, která měla opět zastrašit rostoucí odbojové hnutí a zabránit rozkladu protektorátního četnictva a policie. Popravčí četu tvořili sice příslušníci německé Schutzpolizei, diváky z donucení mělo však tvořit 30 důstojníků a 120 příslušníků protektorátního četnictva a policie. Krátce před šestou hodinou odpoledne sem byli převezeni z cely smrti II/A pankrácké vězňe odsouzení četníci. V pankrácké knize popravených jsou zapsáni pod následujícími čísly:

- 89. František Rajmon - * 25. 10. 1892 Libáň
- 90. František Famfulík - * 30. 1. 1910 Horní Újezd – Vidlatá Seč
- 91. Josef Bojas - * 25. 3. 1901 Plzeň
- 92. Jan Jirásek - * 10. 5. 1905 Netvořice u Benešova u Prahy

Štábní strážmistr František Rajmon působil do svého zatčení 2. dubna 1943 na četnické stanici ve Vysokově u Náchoda. Praporčík Josef Bojas byl zástupcem velitele četnické stanice ve Stránčicích. Štábní strážmistr Jan Jirásek působil naposledy na četnické stanici v Táboře a strážmistr František Famfulík sloužil v Proseči u Skutče.

Všichni byli po svém zatčení postupně uvěšňováni z rozsáhlé spolupráce s domácím odbojem, avšak svými výpověďmi nikoho neohrozili. Gestapo je posléze předalo německé justici, a tak všichni čtyři byli po zásahu K. H. Franka a H. Himmlera urychleně odsouzeni k smrti Lidovým soudním dvorem v Berlíně. Odtud byli pro inscenovanou veřejnou popravu převezeni do Čech, kde byli nejdříve vězněni v policejní věznici pražského gestapa v Malé pevnosti Terezín a později v pankrácké věznici Německého zemského soudu na oddělení smrti.

Průběh exekuce na Kobyliské střelnici je vyličen v rozsáhlé publikaci o pankráckých okupačních exekucích „Žaluji o tom dni“: Němečtí dozorcí přivedli české četníky k připraveným popravčím kůlům a uvázali je k nim. Vrchní státní návladní dr. Huhnstock přečetl německy rozsudek a státní návladní Německého zemského soudu dr. K. Blaschtovischka jej tlumočil do češtiny. Pak došlo k degradaci

četníků stržením výlozek. Přítomní justiční úředníci se jim poté snažili zavázat oči.

Věžňové se rozhodně bránili s výkřiky: „Nedávejte nám je, my je nepotřebujeme, my se nebojíme, my jsme vojáci!“ V tomto scénářem veřejné popravy nepředvídaném chaosu volali všichni odsouzení jeden přes druhého: „Ať žije Československá republika, Ať žije nová svobodná republika!“

Jejich volání konečně přerušila salva popravčí čtyř, která podle úředních pramenů ukončila životy statečných četníků přesně v 18.12 hodin. Toto hrdinné chování popravovaných českých vlastenců změnilo další režii průběhu veřejné popravy. Přítomný velitel pořádkové policie SS Gruppenführer (generálporučík) nám již známý Paul Riege, zastávající i funkci velitele protektorátní uniformované policie a četnictva, pod tímto dojmem neproněs plánovaný výstražný projev a mávl pouze rukou, aby přítomní čeští četníci a policisté odpochovali. Statečné chování všech čtyř popravených četníků zřejmě zapůsobilo i na další nacisty, jak o tom svědčí zpráva vedoucího protikomunistického referátu pražského gestapa H. Jantura K. H. Frankovi.

Uvádí se v ní, že chování odsouzců by naopak mohlo posílit velkou část přítomných četníků v jejich Říši nepřátelským postoji. Dále zpráva velitele pražského vedoucího úseku SD (Sicherheitsdienst) SS-Obersturmbannführera W. Jacobiho. V hlášení uvedl obdobné poznatky a tlumočil názor justičních úředníků „pro budoucnost tuto formu popravy nedoporučit“. Záměr K. H. Franka využít veřejné popravy na Kobyliské střelnici k zastrašení Čechů tak zkrachoval díky hrdinnému chování odsouzených k smrti. Tato forma teroru proto nebyla v Čechách již do konce války použita.

Na obětavé vlastence a hrdiny typu Famfulíka, Rajmona, Bojase a Jirásky bychom samozřejmě neměli zapomenout. Na druhé straně nelze zavírat oči před zbabělostí a zradou, stejně jako před hloupou horlivostí, která například 7. května 1944 v moravské obci Rudice, kde tříletná četnická hlídka ze stanice Bojkovice, vedená vrchním strážmistrem Karlem Zmundem, svým zásahem na udání místního občana způsobila smrt „dvou tuláků“, kteří se ukryli na půdě jedné z místních usedlostí. Další vyšetřování ukázalo, že šlo o parašutisty ze skupiny CARBON rotmistry Josefa Vance a Františka Kobzíka! Největší úder českému odboji během celé okupace však způsobila trojice horlivých četníků z Příbyslavi...

Bývalý ruský legionář a zemský vojenský velitel v Brně Vojtěch Luža se do odboje zapojil již krátce po německé okupaci. Nejprve spolupracoval s Obranou národa, po jejím rozbití přešel do ilegality a zapojil se do činnosti Přípravného revolučního výboru (Jaro) a z něj vzniklé Rady tří. V létě 1944 se zdržoval v okolí Prahy (hlavně na Říčanskou), avšak po sérii zatčení zdejších odbojových pracovníků ze skupiny Avala-Modrý kruh se rozhodl vrátit na Českomoravskou vrchovinu.

Dne 2. října 1944 kolem 16. hodiny dorazil v dešti spolu se svým pobočníkem poručíkem v záloze Josefem Korešem do vesnice Hřiště, ležící asi 2 km na severovýchod od Příbyslavi. Protože byli oba po náročném přesunu unavení a zcela promoklí, chtěli si odpočinout a ušusit se. O pomoc požádali nejprve selku Aloisii Matějovou, a když je odmítla, obrátili se na starostu obce Jaroslava Honzu. Řekli mu, že jsou bývalí důstojníci a utíkají před gestapem. Starosta jim k odpočinku nabídl svůj dům, ale když s tím Luža s Korešem nesouhlasili, poslal je do nedalekého hostince. Při odchodu se ještě Koreš vyptával, zda je poblíž letiště a co na něm je. Krátce nato se na oba neznámé dotazovala starosty Aloisie Matějová a doporučovala mu, aby byl opatrný. To Jaroslava Honzu zneklidnilo. Obával se, že by mohlo jít o provokatéry, na jejichž existenci byl nedávno upozorněn, a rozhodl se jim zanést přihlašovací lístky, a ty pak předat četnické stanici v Příbyslavi.

Ne příliš šťastnou náhodou však byl na obchůzce v obci četnický strážmistr Josef Navrátil, který se stavil za starostou, a ten ho o celém případu neúředně informoval. Navrátil řekl, že půjde neznámé do hostince legitimovat. Nejdříve ale šel ještě něco vyřídit. Pak se nečekaně vrátil za Jaroslavem Honzou a sdělil mu, že si nejprve vyžádá posilu z Příbyslavi. Telefonicky žádal jednoho četníka a velitel stanice vrchní strážmistr Bohuslav Mečř mu nařídil, ať zatím nic nedělá. Do Hřiště přišel sám Bohuslav Mečř ještě se strážmistrem Stanislavem Onderkou. Po krátké poradě zamířili všichni tři četníci do hostince. Luža s Korešem mezitím odpočívali, hráli se u kamen a pili čaj. Ptali se také na možnost přespání, ale pak se dohodli, že půjdou dál, i když stále pršelo. Náhle do místnosti vpadli četníci s napraženými pistolemi a výkřikem: „Ruce vzhůru!“

Luža s Korešem zůstali sedět, a tak četníci výzvu opakovali. V tu

chvilu měl údajně legionář vytáhnout pistoli a vystřelit směrem k četníkům. Po tomto výstřelu, který zasáhl služební brašnu strážmistra Mečře, začali četníci střílet. Mířili především na bližšího Lužu, kterého trefili celkem devětkrát, z toho několikrát smrtelně. Vzdálenějšímu Korešovi, kterého zasáhly jen dvě střely, se podařilo uniknout z hostince ven, aniž by ho četníci pronásledovali. Vědom si svých zranění se však za hostincem sám zastřelil.

Nejvíce měl být vyveden z míry nad vývojem událostí vrchní strážmistr Mečř, který starostovi prý řekl, že za třicet let služby ještě nikdy na nikoho nevystřelil. Požádal ho také, aby si nechal pro sebe, že jde o bývalé důstojníky, protože by byly pronásledovány jejich rodiny. O dvou zastřelených se přitom nic nevědělo, jejich totožnost zůstala četníkům i občanům Hřiště neznámá. Teprve německé gestapo, kterému byl případ nahlášen, zjistilo, kdo ve skutečnosti byli oba mrtví.

Celá tragická událost však měla své pokračování. Pro domácí odboj byla Lužova smrt obrovskou ztrátou a tak se zbývajícím velení Rady tří rozhodlo pro exemplární výstrahu všem četníkům v zemi, kteří byli ještě v tomto období náchylní k služební horlivosti a aktivní spolupráci s nacisty. Po předběžném šetření smrti generála Luži bylo rozhodnuto četníky v Příbyslavi i starostu v Hřišti tvrdě potrestat. Tímto úkolem byla pověřena dvanáctičlenná exekuční skupina (8 Rusů a 4 Češi) z partyzánského oddílu „Čapajev“, do níž se dobrovolně přihlásil i dvaadvacetiletý Lužův syn Radomír.

Dne 26. října 1944 kolem osmé hodiny večer zabušili partyzáni na dveře četnické stanice v Příbyslavi a ohlásili se jako německá policie. Po vpuštění do stanice ji rychle obsadili. Momentálně byl přítomen jen jeden četník, ale další se objevili za chvíli. Na příkaz partyzánů museli ještě dojít pro velitele stanice vrchního Mečře, který byl nemocný doma. Pak se přítomní četníci Bohuslav Mečř, Stanislav Onderka, Karel Sojka, Ondřej Otevřel a Jiří Hörner dozvěděli, že byli odsouzeni k trestu smrti za vraždu generála Vojtěcha Luži a poručíka Josefa Koreše!

Po seznámení s rozsudkem byli postupně odváděni do sklepa a tam popravováni. Exekuci přežil jen strážmistr Hörner, který byl střelou jen omráčen, a protože ho zavalila mrtvá těla kolegů, akci partyzánů přežil. Mezi čtyřmi mrtvými byli jen dva ze tří četníků podílejících se na smrti generála Luži. Třetí strážmistr Josef Navrátil již tou dobou sloužil jinde, ale ani on se konce války nedožil. Zemřel v dubnu 1945 na následky těžkého zranění při náletu na Tišnov...

Exekuci unikl naopak starosta Hřiště Jaroslav Honza, protože partyzáni při návratu z Příbyslavi museli změnit trasu pochodu. V obavě o svůj život se potom uchýlil k příbuzným do Havlíčkova Brodu. Od protektorátních orgánů krátce předtím dostal tři tisíce korun, které však nechtěl převzít. Začátkem listopadu je pak poslal slepeckému ústavu v Praze. Soud, který se s ním konal po válce, jej osvobodil.

Smrt generála Luži byla ihned po skončení války prošetřována orgány Obranného zpravodajství, přičemž se dospělo k závěru, že vinu na celé události má přehnaná služební horlivost příbyslavských četníků. Svoji roli bezesporu sehrála i řada nešťastných náhod a shod okolností, které nešlo příliš ovlivnit, ale taková je již válka, ve které umírají lidé právě proto, že se ocitli v nesprávnou chvíli na nesprávném místě. To byl samozřejmě i případ nejmladších příslušníků četnictva, kteří do jeho řad (obdobně jako do vládního vojska) vstupovali ve snaze vyhnout se totálnímu nasazení v silně bombardovaném Německu...

HAMBURSKÉ PEKLO ČETNICKÝCH NOVÁČKŮ

Během války se českoslovenští letci v řadách britského RAF zúčastnili například 17 náletů na Brémy a 14 náletů na Hamburk a ne jeden z nich se z těchto akcí nevrátil. Jiní Češi Hamburk později naopak pomáhali v německých uniformách hasit, a přesto to nemůžeme v žádném případě kvalifikovat jako projev aktivní kolaborace s nacistickým režimem, protože nikdo z nich s tím předem nijak nepočítal...

Jeden z nich, devatenáctiletý Jiří Truhlář, maturoval v roce 1942 v Praze na gymnáziu, české vysoké školy byly však nacisty zavřeny a jemu tak logicky hrozilo totální nasazení v Německu, které bylo neustále bombardováno spojeným letectvem. Proto se rozhodl vyhnout tomuto riziku přihláškou k protektorátní policii a četnictvu...

V Mladé Boleslavi prošel v rámci protektorátního policejního praporu „Čechy“ tvrdým vojenským, policejním a okrajově i hasičským výcvikem. Především vojenský výcvik vyvolával mezi mladými adepty policejního řemesla obavy, protože se šušovalo, že všemocný

Četnický podstrážmistr v přestávce mezi boji o Staroměstskou radnici

státní ministr K.H. Frank kalkuluje s nasazením českých četníků a policistů proti partyzánům. Truhlářovy obavy se však naplnily již v květnu 1943, ihned po skončení výcviku – byt' dostaly zcela jinak černou podobu. Byl totiž „rozhodnutím velitele pořádkové policie u říšského protektora povolán k povinnému dlouhodobému nástupu služby u německé policie“ – a s 302 stejnými smolaři z jeho praporu odeslán o několik dní později do Německa...

Jejich uniformy, doplněné německou vojenskou přílbou, byly zvláštním hybridem, protože používaly brigádyru německého typu, německé četnické výložky a hodnostní označení, ale saka byla českého původu i s knoflíky se zkříženými karabinami. Právě tyto knoflíky o rok později zachránily skupinu 18 policistů v čele s poručíkem Karlem Holasem, když zběhla z Ostravy na Slovensko k tamním povstalcům, že jimi nebyla postřílena. Slováci totiž Holasovu skupinu původně považovali za německou jednotku...

Při svém nasazení v Německu měli budoucí čeští policisté a četníci na čapkách a přílbách protektorátní znaky s českým lvem a moravskou orlicí, ovšem na rukávových páskách také německý nápis, že jsou ve službách německé pořádkové policie, což potvrzovaly i pistole jako osobní zbraň jednotlivce.

Prapor „Čechy“ působil od června 1943 v Brémách, Hamburku, Lübecku a Kielu, kde střežil oblasti zasažené bombardováním a pomáhal při odstraňování nevybuchlých bomb, při vyprošťování zasypaných osob a úklidu mrtvých těl. V Porúří byl potom stejně nasazen prapor „Morava“, který předtím prošel obdobným výcvikem v Holešově u Zlína. Drtivou většinu obou praporů tvořili jako Jiří Truhlář mladí čekatelé, kteří věřili, že právě přihláška k protektorátní policii a četnictvu jim pomůže vyhnout se pracovnímu nasazení v Spojenci intenzivně bombardovaném Německu. Nyní měli v ulicích Hamburku až do tří vrstev rovnat těla mrtvých před jejich odvozem do hromadných hrobů...

Tato historie by byla patrně zcela zapomenuta nebýt bývalých policistů Ludvíka Landiše a Františka Hory, kteří v roce 2000 vydali své vzpomínky v knize „Ohnivý koberec nad Hamburkem“. První z nich byl absolventem Obchodní akademie v Karlíně a druhý učitelského ústavu v Plzni. Chtěli se obdobně jako Jiří Truhlář vyhnout otročké práci v nacistické říši a místo toho se dostali jako figurky do válečné mašinerie, kde každodenní smrt stovek lidí a zápach z tlejících těl se staly běžnou realitou jejich služby. Skutečnost, že nikdo z policejního praporu „Čechy“ v Německu nezahynul, lze považovat doslova za zázrak.

Čeští policisté přijížděli do Německa nedobrovolně, neteční až zlomyslní k válečnému utrpení německého obyvatelstva. Hrůzostrašné zážitky z následků náletů, především při úklidu mrtvých, a osobní ohrožení života, které bylo stejné, jim začalo dávat na válku jinou optiku. Uvědomovali si stále více, že nelze nenávidět nevinné děti, staré lidi, a že ne každý Němec musí být automaticky nacistou. Podle toho potom mnozí z nich i jednali.

Jednoho dne například Ludvík Landiš na základě prosby jakéhosi brémského dědy, hlídajícího svá vnoučata, odstranil sám s nemalým rizikem z jeho zahrádky pětaticetkilovou zápalnou bombu. Na brčení jednoho kamaráda, proč se „jim“ (= Němcům) na to nevykašle, odpověděl: „Když on ten děda měl stejnou fajfku jako můj táta...“

Stejnou dávku nefalšované obyčejné člověčnosti bez předsudků projevovali mnozí čeští policisté k mladým německým ženám, se kterými navazovali ochotně milostné vztahy. Zvláštnost toho jevu dokresluje ve svých vzpomínkách Jiří Truhlář: „Paradoxně největší úspěchy u německých žen a děvčat, včetně nějakých těch zanechaných potomků, zde měli ti, jejichž němčina byla velice chabá...“

Jiří Truhlář se potom do Hamburku podíval ještě po mnoha desetiletích jako vítaný host tamních muzejníků a historiků, kteří se zájmem, stejně jako hamburští studenti, uvítali cenné svědectví a životní zážitky muže, který prošel válečným peklem ve městě, které je pro většinu z nás spíše spojeno s romantickými představami o námořnících a přístavních uličkách lásky.

Policejní prapory „Čechy“ a „Morava“ byly nakonec v lednu 1944 k obrovské radosti jejich příslušníků staženy zpět do českých zemí a jejich příslušníci rozděleni do různých pohotovostních četnických jednotek či na jednotlivé četnické stanice a policejní revíry. Po válce je čekaly problémy se započítáním této služby do důchodu, nálepkování coby kolaborantů s Němci, a dokonce někdy i kárné vyšetřování za to, že některým byl za účast na záchranných pracích po náletech udělen německý tzv. Čestný odznak protiletectvé ochrany 2. stupně...

Naopak velice rychle se doma zapomnělo na jejich hrdinství v květnu 1945 na pražských barikádách, kdy asi 180 příslušníků bývalého policejního praporu „Čechy“ se zbraní v ruce statečně bojovalo u rozhlasu, na Pankráci, či v hořící budově Staroměstské radnice. Mladí čeští policisté a četníci bojovali se zfanatizovanými esesáky, kteří byli jedni z původců válečného strádání nejen českého národa – ale stejně tak mnoha jejich před časem nečekaně získaných známých a přátel v Brémách a Hamburku...

ODBOJOVÉ PLÁNY POČÍTALY I S ČETNÍKY...

Dne 19. prosince 1944 zatkl gestapo na četnické stanici Mšeno u Mělníka vrchního strážmistra Rudolfa Schönbacha a strážmistry Františka Dočekala, Hynka Sechovského a Jaroslava Honzáka. Důvodem byla jejich spolupráce s ilegálními pracovníky v čele s por. Šindelářem, kteří se ukrývali v jeskyních v okolních skalách. Všichni zatčení však měli štěstí a nacistické vězení přežili, přestože si například Rudolf Schönbach z terezínských cel odnesl vážné zdravotní následky na celý život...

Během nacistické okupace pracovali příslušníci četnictva v různých odbojových skupinách v místě svého bydliště a na základě svých osobních kontaktů. Od roku 1944, kdy blížící se konec války a očekávaná porážka nacistů daly českému domácímu odboji po ranách z heydrichiády nový impuls, začal odboj stále v masovější míře počítat i s četníky. Ti se stali významnou složkou mnoha větších regionálních odbojových i partyzánských organizací (Rada tří, Clay-Eva, Carbon, Šumava II, Niva, CH, TVCO, 1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky z Trocnova...). Již se s četníky nepočítalo jen jako se zpravodaji, ochránci a obstaravateli falešných dokumentů, ale také jako s budoucími veliteli a bojovníky.

Ve strukturách obnovené celostátní vojenské ilegální organizace Obrana národa brigádního generála Zdeňka Nováka významným způsobem pracovali například příslušníci pražského četnického oddělení na Senovážném náměstí major Václav Uhlíř a štábní strážmistr Josef Hlaváč. Další zasvěcenou osobou byl četnický podplukovník JUDr. Bohdan Ševčík ze zemského četnického velitelství, který Novákovi rovněž zajišťoval velice cenné informace bezpečnostního charakteru.

V noci z 22. na 23. června 1944 byl však generál Zdeněk Novák zatčen a ve vězení skončili i někteří četníci včetně mj. dr. Ševčíka. Gestapo se tehdy, jak dokládá situační zpráva velitele bezpečnostní policie v Praze o odbojové činnosti v českých zemích za měsíc prosinec 1944, dozvědělo i o plánech odboje s četnictvem: „Podle pokynů

generála Nováka by se povstání měly účastnit části jednotek vládního vojska a dále protektorátní četnictvo v síle přibližně 40 mužů z každého okresu. V okamžiku převratu by se měly síly, jsoucí k dispozici, shromažďovat u četnických stanic, neboť tyto jsou považovány za jediné vhodné místo k provedení takových úkolů...

I tyto poznatky nacistů vedly bezesporu k tomu, že již v říjnu 1944 byly českým četníkům odebrány karabiny a ponechány pro službu jen pistole s omezeným počtem nábojů. Plná výzbroj zůstala jen několika speciálním pohotovostním jednotkám.

Na jaře roku 1945 se však český odboj opět vzepjal k nové vlně příprav povstání proti německým okupantům, ve kterém své místo měli opět i četníci. Orientoval se na ně především vojenský odboj kolem skupin „Alex“ a „Bartoš“, které byly posledním nástupcem těžce decimované Obrany národa. V těchto strukturách měl zapojení četnictva na starosti především plukovník pěchoty Vladimír Procházka spolu s nacisty penzionovaným štábním kapitánem četnictva Antonínem Jahelkou.

Podle zprávy Hlavního velitelství SNB z 9. srpna 1945 patřili v Praze při přípravách povstání mezi neaktivnější spolupracovníky četníci ze skupiny „Alex“. Jako organizátoři zapojení sboru do příprav povstání především poručíci četnictva Miroslav Faster, Josef Luňáček, Leopold Klikar, vrchní strážmíři František Pírka a Vojtěch Pazdera, praporčíci Josef Pozděna, Karel Hošek, štábní strážmistr Karel Špera a četnický závodčí Miroslav Laurenčík.

Se skupinou „Bartoš“, ze které se stalo za povstání Vojenské velitelství Velké Prahy spolupracovat potom plukovník četnictva Jan Voženílek a major Ladislav Richter s poručíkem Františkem Kouřilem, zatímco s ilegální Českou národní radou byl v kontaktu škpt. Eduard Wagner. Spád událostí na jaře 1945 byl však tak rychlý, že hodně z plánů nebylo dokončeno a spontánní a proti původním plánům předčasný vznik povstání v sobotu 5. května 1945, na které většina četníků zareagovala velice kladně v celé zemi, donutil odbojáře k četným improvizacím.

ČETNÍCI „ZAHAJUJÍ REVOLUCI“

Ve chvíli výbuchu Pražského povstání se v obvodu Velké Prahy nalézaly tyto české četnické útvary:

a) Malá Strana – Karmelitská ulice:

Personál zemského četnického velitelství, generálního komanda četnictva, ústřední pátrací stanice a eskortní četnické stanice – 68 mužů

b) Nové Město – kasárna Jiřího z Poděbrad:

Dopravní oddělení a škola řidičů četnictva – 25 mužů (škpt. Eduard Wagner)

Četnická hotovostní rota – 182 mužů (revoluční velitel por. Leopold Klikar)

Četnická motorizovaná četa – 40 mužů (prap. Karel Hošek)

Dále zde byly četnický strážní oddíl u vysílací stanice na Bílé hoře a Četnická a policejní škola v Ostrovní ulici. Celkem tedy bylo v Praze asi 400 ozbrojených četníků české národnosti. Dalším významným faktem bylo to, že nejpočetnější výzbroj z protektorátních ozbrojených složek v Praze mělo právě četnictvo. Základní výzbrojí četníka byla armádní **pistole ČZ vz. 24** ráže 9 mm. Kromě toho, že četníci měli v Praze na konci války pohotovostní útvary v počtu 247 mužů s karabinami vz. 33, po dobu okupace bylo na Zemském četnickém velitelství v Karmelitské ulici ukrýváno dalších 280 karabin vz. 33 včetně 8 000 nábojů, 167 pistolí s 5 200 náboji a 30 revolverů různých typů s 600 náboji.

Před povstáním byly tyto zbraně vyjmuty z úkrytů a zbrojím štábním strážníkem Žáčkem po šesti letech ošetřeny. V povstání byly potom tyto zbraně použity k vyzbrojení personálu ZČV (68 mužů) a zbývající karabiny a pistole s revolvry dostali vládní vojáci ve smíchovských Štefáníkových kasárnách a lidoví bojovníci na Malé Straně. Přestože boje četnictva v Praze byly řízeny z budovy Zemského četnického velitelství Praha v Karmelitské ulici, nejvýznamnějším objektem před povstáním byla četnická kasárna na náměstí Republiky...

V květnu 1984 se mohl autor tohoto článku seznámit v Rumburské ulici na pražském sídlišti Prosek se zajímavým člověkem a bývalým četnickým důstojníkem devětsátičlenným Eduardem Wagnerem a jeho manželkou Marií, která v době Pražského povstání pod svým dívčím jménem Fenclová působila jako telefonistka v centrále povsta-

leckých kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky.

Zde povstání prožil i její budoucí manžel, který měl od odbojových složek ilegální České národní rady za úkol připravit kasárna pro chystané povstání a především jako štábní kapitán četnictva měl do povstaleckého tábora převést všechny české četníky a policisty, kteří zde byli umístění.

Pan Wagner měl tehdy při našem setkání o čem vyprávět: „V roce 1927 jsem se stal aktivním důstojníkem československé armády. Sloužil jsem u dělostřelectva, kde jsem se během služby dobře seznámil s pozdějšími legendami domácího odboje Mašínem, Churavým a Balabánem. Na přelomu let 1938–1939 jsem sloužil v Praze na Pohořelci u protiletadlového pluku 151, kde jsem se dobře znal se svými dalšími budoucími spolupracovníky v odboji štábním kapitánem Jiřikovským a nadporučíkem Maiwaldem.

Po příchodu nacistů do Prahy v březnu 1939 mě vzhledem k mé zeměměřičské kvalifikaci podplukovník Balabán, šéf osobního oddělení dělostřelectva, ještě rychle převedl k Vojenskému zeměpisnému ústavu, který jako jediný útvar naší likvidované armády přežil a později byl podřízen protektorátnímu ministerstvu vnitra.

Odtud jsem dodával mapy Mašínovi. Měli jsme zde stroje na rozmnožování map, a tak, když se například začaly ve velkém tisknout mapy Belgie či Balkánu, informoval jsem o tom okamžitě Mašína, protože bylo zjevné, že se tam Němci chystají zaútočit. Na základě Mašínova zájmu i doporučení jsem si podal žádost o přijetí k četnictvu, kam jsem však byl převeden jako automobilový důstojník až v roce 1942. U pluku 151 jsem totiž sloužil právě jako automobilový referent.

Na podzim roku 1944 jsem již jako štábní kapitán četnictva dostal na starost autoškolu četnictva v kasárnách Jiřího z Poděbrad. Zde mne potom na počátku roku 1945 vyhledal nadporučík dělostřelectva Emil Maiwald, který byl příslušníkem odbojové skupiny Avala-Modrý kruh. Tato skupina byla součástí velké organizace R3 a velel jí v té době další můj známý doktor práv a záložní poručík dělostřelectva Rastislav Váhala. Ano, to je ten neohrožený advokát generála Píky.

Ze štábu generálního inspektora uniformované protektorátní policie a četnictva jsem měl přístup k hlášením z celých Čech. Často šlo o závažná hlášení o různých akcích protektorátního aparátu i nacistů, se kterými Maiwald a Váhala nikdy nepohrdli...

V té době byla umístěna v kasárnách i vojensky organizovaná motorizovaná četnická rota, které velel poněmčelý štábní kapitán Erich Schäffer a jeho zástupcem byl věčně nerozhodný kapitán četnictva Eduard Šedivý. Dozor nad výcvikem roty měl sice německý major Bank, ale to byl svým způsobem jen detail, protože smyšlené jednotky bylo výrazně protiněmecké. Desítky mladých četníků s puškami a auty se tak mohly stát v rozhodující okamžik pro český odboj vítanou posilou.

Vraťme se proto k vyprávění osoby k tomu zvláště povolané – bývalého četnického důstojníka Eduarda Wagnera: „Závěr války se rychle blížil a naše odbojová činnost se stále více začala orientovat na přípravu vojenského povstání v Praze. Koncem dubna 1945 měl již Váhala s Maiwaldem rádiové spojení s Londýnem, protože do Prahy z Moravy od vedení R3 tajně dorazili parašutisté Nechanský a Klemeš s vysílačkou „Anna“. Tehdy se připravovaly již shozy zbraní z anglických letadel v okolí Prahy. Bohužel z různých důvodů k nim nedošlo. Vzpomínám si, jak jsme, tuším 2. či 3. května 1945, s Maiwaldem a několika spolehlivými četníky jeli služebním autem na noční shoz zbraní kamsi ke Kladnu. Vše bylo organizováno jako fingovaná cvičná jízda. Bohužel letadla tehdy nepřiletěla. Vše bylo přitom perfektně připraveno především ze strany další složky R3, kterou byla vynikající ilegální organizace české mládeže ZB – Zpravodajská brigáda, kterou založili kdysi skauti. Ti mládenci s několika málo pistolemi zajistili plochy na shoz, střežili i vybraná tajná skladiště, kam jsme měli zbraně odvézt, ale bohužel vývoj událostí byl jiný.

Za pár dní vypuklo v Praze povstání spontánně a Praha do něj šla téměř s holými rukama. O to byla proto, zvláště v prvních okamžicích boje, důležitější účast alespoň trochu vyzbrojených českých četníků, policistů a vládních vojáků. Vzpomínám si, že před povstáním jsem byl vyzbrojen služební pistolí, ke které jsem měl asi 25 nábojů. Mužstvo v síle asi necelých dvou stovek mužů mělo dokonce četnické karabiny Mauser vz. 33, ale mělo k nim rovněž málo střeliva.

I v kasárnách Jiřího z Poděbrad začalo vše také dopoledne v sobotu 5. května 1945 odstraňováním německých nápisů, po němž následovalo zajišťování nacistů a kolaborantů, jako byli například velitel četnické motorizované roty štábní kapitán Erich Schäffer či rada Wys-

Mladí příslušníci četnictva ve škole v Mladé Boleslavi v létě 1944. Čtvrtým zleva je Rudolf Krížek, který padl v Pražském povstání v bojích na Pankráci

kotschill z dopravního oddělení pražského magistrátu.

Dojel jsem zatím služebním vozem pro Váhalu do jeho úkrytu u Mánesa. On žil od ledna 1945 na útěku před gestapem a nyní měl být vojenským zmocněncem České národní rady v našich kasárnách. Do první přestřelky jsme se dostali kolem půl jedné, několik minut předtím, než začal rozhlas volat o pomoc. Tehdy jsme v osobním četnickém autě Tatra 52 spolu s Váhalou a učitelí jízdy – četnickými štábními strážmistry Vojtěchem Pěnkavou, Josefem Milfajtem a Antonínem Drahokoupilem – provedli jakousi průzkumnou jízdu po okolí. K hlavní poště v Jindřišské ulici, jak jsme chtěli, jsme se však již nedostali a museli jsme se vrátit. Během krátké přestřelky štábní strážmistr Pěnkava zastřelil jednoho německého důstojníka...

V tomto okamžiku byly v kasárnách Jiřího z Poděbrad dislokovány české protektorátní četnické a policejní útvary v síle 10 důstojníků a 320 mužů, ozbrojených pistolemi a ze značné části i karabinami, kteří měli k dispozici 2 nákladní automobily, 10 osobních vozů a 5 motocyklů (z toho 2 se sajdkárou). Pro štábního kapitána Eduarda Wagnera a policejního poručíka Zdeňka Šlaghorského by nebyl žádný problém odstranit několik kolaborantů a jejich německých „poradců“ a převést masu vlastenecky orientovaných četníků a policistů na stranu povstalců. Problém tkvěl naopak v tom, že na kasárna se zalíbemním hledělo hned několik odbojových skupin, které však o sobě navzájem nevěděly...

Na jedné straně to byly především vojenské skupiny „Alex“ a „Bartoš“, na straně druhé velký význam kasárnám přisuzovala i vojenská komise České národní rady. Zatímco velitelé čet pohotovostní četnické roty byli domluveni, že v případném povstání budou nasazeni v rámci povstaleckého velení Zemského četnického velitelství v Praze a kasárna opustí na rozkaz četnického důstojníka označeného trikolorou s odznakem hraničářského psa, velitel četnické autoškoly štábní kapitán Wagner plánoval naopak pro vojenskou komisi České národní rady udělat z kasáren stěžejní mobilizační středisko povstalců.

V noci ze 4. na 5. května 1945 připomínala kasárna přetopený kotel, všichni četníci a policisté již tušili, že k vystoupení proti okupantům musí dojít každou chvíli. Jejich karabiny sice hlídala před skladem německá stráž, ale četníci již spali tuto noc s nabitými pistolemi pod podhlavníky svých postelí, připraveni kdykoliv nastoupit do akce.

V sobotu dopoledne 5. května, kdy se začali mnozí nedočkavci v kasárnách zdobit trikolorami, vyšponovala atmosféru před kasárna mi ještě více skutečnost, že se zde objevily vozy takzvané „Gendarmerie-Zug (mot) Prag“ – čtyřicetičlenné motorizované četnické čety, kterou nacisté poslali před časem do Kraskova na Českomoravské vysočině, aby zde bojovala proti partyzánům. Bez ohledu na německého velitele a přítomnost úředníka gestapa však čeští četníci s partyzány naopak spolupracovali.

Nyní se tito muži vraceli pod velením praporčíka Karla Hoška do

Prahy a svoje auta si ozdobili československými a spojeneckými vlajkami, což vyvolalo na náměstí Republiky obrovský shluk lidí, od kterých se po městě rychlostí laviny začala šířit zpráva, že se „četníci vzbouřili a jedou do Prahy dělat revoluci“...

Za této situace volá četnický poručík Jan Hrabák na Malou Stranu „muže s trikolorou a psí hlavou“ – kolegu poručíka Josefa Luňáčka, zatímco Eduard Wagner se rozhodl jednat v intencích svého odbojového zařazení. V té době začínalo již být každému soudnému člověku jasné, že rozhořřivající se plamínek povstání v Praze již asi nikdo neuhásí. Otázkou zůstávalo, jak se bude vyvíjet v centru města, které bylo možné pro značný počet zde dislokovaných německých posádek přirovnat klidně k vosímu hnízdu...

Nakonec podstatná část četnické rotы odjela na Luňáčkův rozkaz na Malou Stranu do sídla Zemského četnického velitelství, odkud byly její čety vyslány k rozhlasu a na Staroměstskou radnici. Wagnerovi zbyla jen

jedna četa a muži z dopravní školy a policejního oddílu. Později však došlo k postupné koordinaci všech povstaleckých složek ve městě.

Dodejme, že z kasáren Jiřího z Poděbrad se první tři dny povstání stalo významné mobilizační středisko. Nakonec jej postihl nálet německých letadel a pod tlakem postupu německých tanků z Karlína museli poslední povstalci kasárna v půl šesté ráno 8. května 1945 opustit. Mezi posledními ustupujícími byla i Marie Fenclová, budoucí manželka Eduarda Wagnera: „Do kasáren jsem byla před povstáním přidělena z přihlašovacího úřadu do telefonní ústředny. Byla zde velká policejní telefonní centrála. Domnívám se po letech, že číslo kasáren končilo 266. Nejhorší ze všeho pro mne byly zážitky z bombardování kasáren. To bylo strašné. Trochu to zřejmě oťásló asi i odhodláním velení kasáren hájit tak rozlehlou budovu na velkém náměstí za každou cenu.“

U kasáren se objevila asi třetí den povstání na nějaký čas i menší jednotka vlasovců, kteří se ubytovali v autoopravně Hozák, kde jsme se na ně byly my zvědavé telefonistky podívat. Ti ruští mládenci tam leželi unavení a vyčerpaní na zemi a spali.

Z kasáren jsme ustupovali mezi posledními, kanály. Vedl nás nějaký četař. Bylo to krušné, všude byly zamčené dveře a zabarikádované vchody. Lidé se báli Němců. Po vniknutí do kasáren Němci osvobodili zajatce, kteří odešli, včetně zde internovaného četnického štábního kapitána Schäffera, pryč...

KDO POZVAL VLASOVCE?

Generálmajor Sergej Kuzmič Buňačenko, holohlavý pořízek menší postavy s kulatou tváří jen stěží na svém velitelském stanovišti v jednom z domků u jinonické Waltrovky přemáhal svůj vztek. Absolvent Akademie generálního štábu Rudé armády kdysi velel divizi na Dálném východě a později byl dokonce náčelníkem štábu maršála Timošenska. Byl sice členem komunistické strany od roku 1919, ale jeho přesvědčení z něj vyvětraly stalinské čistky v důstojnickém sboru. Sám prý měl také namále. Říkalo se o něm, že jako velitel 389. divize za ústupu před Němci někde v předhůří Kavkazu dal v roce 1942 vyhodit do povětří most, protože nevěděl, že před řekou zůstal sovětský obrněný vlak.

Vojenský tribunál ho za to odsoudil k trestu smrti, ale pro nedostatek velitelů měl být výkon trestu podmíněčně odložen. Plukovník Buňačenko, jmenovaný zatím velitelem 59. střelecké brigády, však nehodlal dále čekat a přeběhl na německou stranu, kde se v řadách armády jiného přeběhlíka, generála Vlasova, dočkal od Němců dokonce povýšení do generálské hodnosti.

Teď velí 1. pěší divizi Ruské osvobozené armády (ROA) a na jižních okrajích Prahy čelí již druhý den jako nový spojenec českých povstalců úderům Němců proti jejich hlavnímu městu. Je to v dané chvíli opravdu cenná pomoc a Buňačenko byl přesvědčen, že by mohla jemu i jeho vojákům získat sympatie a zastání u Američanů, v jejichž vstup do Prahy tajně doufal, protože moc dobře věděl, že setkání s jeho krajany s rudými hvězdami na čapkách mu může přinést jen smrt...

Češi jej však zklamali. Politické vedení povstání k němu poslalo dva komunisty Václava Davida a Josefa Knapa, a ti mu samozřejmě odmítli možnost přečíst jeho politické prohlášení v pražském rozhlasu a dost nepokrytě mu dávají najevo, aby stáhl své jednotky z Prahy kvůli jeho nepřátelskému vztahu k „nejlepšímu příteli Československa Stalinovi a jeho armádě“. Jeho zbraně by však chtěli. Buňačenko nechává konečně nahromaděný vztek explodovat:

„V tomto městě už nezůstanu ani hodinu! Nestojíte nám ani za jedinou kapku krve! K čertu s vámi! Jděte si k bolševikům. Váš oni vám ukážou!“

V tu chvíli již byl pevně rozhodnut stáhnout svou divizi a odejít s ní z Prahy. Stalo se 7. května 1945 v odpoledních hodinách...

Účast jednotek ROA (které většina čtenářů zná jako tzv. „vlasovce“) v pražském povstání vyvolala zásluhou ostře negativní reakce sovětského velení také nótu sovětského velvyslance Žorina, ve které žádal odstranění nejvyšších povstaleckých velitelů z veřejného života. Od té doby se vedou o „vlasovce“ spory. Pro komunisty to byli vždy zrádci Sovětského svazu a spojenci Hitlera, kteří hledali na konci války účast v boji proti Němcům alibi. Pro druhou část české veřejnosti jsou vlasovci líčení téměř jako zapřísáhlí milovníci demokracie a stateční odpůrci Stalina, kteří „zachránili Prahu“. V obou případech jde o krajní názory, kterým chybí vyváženost.

Je sice pravdou, že v Praze a na jejích okrajích se ve dnech 6.–7. května 1945 objevilo celkem asi o 15–16 000 vojáků ROA, kteří vedle pěchotní výzbroje s omezenými zásobami střeliva disponovali i několika dělostřeleckými bateriemi (většinou ráže 75 mm) a asi 30 středními tanky T-34/76 a několika stíhači tanků Hetzer, ale jejich podíl na boji o Prahu nebyl zásadní a rozhodující.

Je nutné si položit otázku, jak a kde „vlasovci“ Praze významněji pomohli? Jejich přítomnost se pozitivně projevila především v některých úsecích Prahy na levém břehu Vltavy (Motol, Slivenec, Smíchov, Ruzyně...), na pravém břehu, kde 7. května vyvrcholil německý útok do středu města, však jejich bojová činnost byla výrazně slabší. Bezpochyby byli krátkodobým povzbuzením pro povstalce a ještě větším pro civilní obyvatele u rozhlasových přijímačů a v místech jejich soustředění, kde se nebojovalo. Civilisty však tehdy masíroval povstalecký rozhlas často přehnaně patetickými zprávami o úspěších jednotek ROA, které právě u lidí nezájímavých se aktivně bojů nechaly vzklíčit legendu o tom, že „vlasovci zachránili Prahu“.

Pravdou je tak jen to, že jí v určitý čas významně pomohli, což 11. května 1945 ve svém hlášení ocenil i vojenský velitel povstání generál Karel Kutlvašr: „Zásah Vlasovových jednotek měl snad více účinek morální, a to jak na obránce, jejichž sebedůvěra v boji proti Němcům byla posílena, tak na útočníka – Němce, u něhož zprávami o vysokém počtu vojsk, které má Vlasov k dispozici, které však byly přehnané, způsobovaly značný zmatek v jeho vedení.“

Dokonce i upřímný obdivovatel ROA a jeden z největších znalců její historie Stanislav A. Auský přiznává, že je třeba mimo jakoukoliv pochybnost konstatovat, že hlavní tíhu bojů v Praze nesly jednotky pražských povstalců. My bychom potom neměli vedle vědeckosti a úcty k v Praze padlým vojákům ROA zapomínat na to, že v Buňačenkově divizi bylo i 5000 hrdlořezů z Kaminského brigády, kteří se podíleli, jak již víme, na krvavém potlačení Varšavského povstání, kde se zúčastnili nesčetné řady zločinů na polském obyvatelstvu! Stejně tak nesmíme zapomínat na to, že Vlasov nebyl velkým zastáncem pomoci Praze a že šlo více o iniciativu Buňačenkova.

Zapomenout, především na padlé vlasovce, nelze. Jejich ztráty v Praze totiž nebyly nijak malé. Odhadují se na 300 padlých, dalších 198 zraněných příslušníků ROA měla potom odvléci po válce z pražských nemocnic sovětská NKVD a povraždít. Jejich památku dnes připomíná na Olšanských hřbitovech pamětní deska v jejich pravoslavné části.

Také oba generálové ROA – Buňačenko a Vlasov – měli nakonec zcela stejný osud. Zmocnily se jich sovětské orgány, které je transportovaly do Moskvy, kde byli spolu se sedmi dalšími spolupracovníky po formálním soudu 2. srpna 1946 oběšeni...

Nás by však mělo v souvislosti s hlavním tématem tohoto textu zajímat i to, kdo „vlasovce do Prahy pozval?“ Přestože tato otázka nebyla bohužel dosud detailně zodpovězena, vše nasvědčuje tomu, že v ní hrají velice důležitou roli četnické uniformy...

Jednotky 1. divize ROA po krátké epizodě na východní frontě na Odře, kdy se 13. dubna 1945 neúspěšně pokusily zlikvidovat sovětské předmostí Erlenhof, začaly ustupovat v rozporu s německými rozkazy k českým hranicím, které překročily 24. dubna na Děčínsku. Poté se

na nějaký čas opevnily na stolové hoře Děčínský Sněžník, aby se celá divize za dva dny (27. a 28. dubna) přesunula 120 km dlouhým pochodem do prostoru Louny – Slaný – Rakovník. Zde se vlasovci dostávali do prvních konfliktů s Němci a někteří z nich začali s Čechy vyměňovat své zbraně za jídlo a alkohol. V dalších dnech se divize ROA začala přesouvat dále do českého vnitrozemí, těsně před vypuknutím povstání v Praze sídlil její štáb v obci Suchomasty u Berouna.

Sem do místní sokolovny, do sídla Buňačenkova štábu, v sobotu dopoledne 5. května 1945 dorazila „delegace českého odboje“, aby jednala s generálem o zásahu jeho divize proti německým jednotkám v Praze. Problémem do dnešních dnů zůstává fakt, že stále neznáme jména mužů, kteří se angažovali v pozvání vlasovců do Prahy. Dosaďadní rekonstrukce této události končí u informace, že českou delegaci, která musela z Prahy vyjet v noci 4. května, vedl „malý a podsaditý plukovník četnictva, s ním byl kapitán četnictva, ještě jeden důstojník četnictva a doprovodný štáb“...

Historik Stanislav A. Auský se snažil tuto informaci dále dešifrovat, ale nakonec i on skončil u tohoto závěru: „Identifikace četnického plukovníka v Suchomastech se dá provést selektivní cestou. S velkou pravděpodobností se jedná o plukovníka Riedla. Ten však pro svou funkci na Zemském četnickém velitelství v Praze, a jistě také pro cestu do Suchomast, byl revolučně prohlášen za zrádce..."

...Stejným způsobem padl ten, kdo jednal v Suchomastech, ať již to byl kdokoliv. Když se vrátil odpoledne do Prahy, byl smeten i se svou skupinou právě propuknuvší revolucí. Buňačenko tedy jednal v Suchomastech s někým, kdo se propadl do zapomnění tak dokonale, že dnes s určitostí neznáme jeho jméno..."

Dodejme, že na Zemském četnickém velitelství v Praze sloužil na konci války plukovník četnictva Rudolf Riedl. Spisek pod názvem „Stručný přehled činnosti četnictva v Praze při osvobozování Prahy ve dnech 5. – 9. května 1945“, který krátce po válce vydala závodní rada Zemského četnického velitelství, informuje o Riedlovi následovně: „Na převrat se připravoval také zrádce českého národa plukovník Riedl, který zamýšlel obsadit četnickou rotou policejní ředitelství, rozhlas a jiné důležité budovy, a tak znemožnit provedení odboje. Změna v osobě velitele četnické roty měla Riedlovi dopomoci k provedení jeho plánů.“

Důvěrnou cestou byl zachycen Riedlův rozhovor o tom, jak se umlouval o uskutečnění tohoto plánu se svým spolupracovníkem – nově jmenovaným velitelem roty (kpt. Šedivým – pozn. aut.). Nekalé úmysly tohoto všemi četníky nenáviděného zrádce Riedla byly včasným zásahem odhaleny a zmařeny.

Tím se však tento problém neřeší a tak, jako nemůžeme dodnes určit jména mužů z četnické mise v Suchomastech, neznáme ani přesné motivy jejich aktivity. Na jedné straně mohlo jít o upřímnou snahu získat prakticky neozbrojenému českému odboji relativně silného spojence, na straně druhé mohlo jít o akci kruhů krajní české pravice kolem protektorátního předsedy vlády Richarda Bienerta, které se snažily si zachránit kůži a hledaly spojence pro „udržení pořádku“ v Praze v okamžiku očekávané německé kapitulace. Podle svědectví německého styčného důstojníka u ROA majora Schwennigera (byl v té době vlasovci internován) došlo v Suchomastech dokonce k podpisu dohody, v níž se obě jednající strany zavázaly ke „společnému boji proti fašismu a bolševismu“. Bohužel v případě Suchomasty jsme stále jen i po téměř dvaadvaceti letech odkázáni na dohady a spekulace.

ZAPOMENUTÁ MAĎARSKÁ KARTA

Konec války zavál v květnu 1945 do Prahy i maďarské vojáky. Když si v květnu připomínáme události z konce druhé světové války, málokdo si uvědomí skutečnost, že v květnu 1945 chybělo „relativně málo k tomu“, abychom dnes oslavovali místo Rusů a Američanů zcela jiné „osvoboditele“ a při květnových výročích třeba volali „Ejhlé!“ a mávali přitom nad hlavami maďarskými prapory! Vzhledem k tématu našeho článku stojí především za zmínku fakt, že v této zajímavé epizodě měl prsty také český četnický důstojník...

Dokladem toho jsou i texty několika radiodepeší mezi vysílačkou „Anna“, kterou na konci války ve svém pražském úkrytu v Klíčanské ulici obsluhoval parašutista četař Jaroslav Klemeš, a Vojenskou rádiovou ústřednou v britském Hockliffe u Bedfordu. Tyto texty jsou dnes uloženy ve Vojenském historickém archivu v karlínské Invalidovně a jsou zajímavým svědectvím o některých úvahách českého odboje v závěru války.

Ústup německých jednotek z povstalecké Prahy

Jde totiž o to, že koncem války se v Čechách objevily početné maďarské jednotky, které dosud bojovaly, podobně jako ruští vojáci generála Vlasova z Ruské osvobozené armády (ROA), po boku německé armády, a nyní by se rády od svého spojence trhly a vyhnuly se svou bojovou „rehabilitací“ závěrečné konfrontaci se sovětskými jednotkami.

Armádní seskupení bývalého vedoucího sekce pozemních sil ministerstva obrany generálporučíka Miklóse Nagyösyho se tak stalo pro vojenskou komisi ilegální České národní rady lákavou možností, jak získat zbraně a případně její jednotky měly provádět přesun přes Prahu. Vlk tlumočil ochotu maďarského velícího generála „vejít ve styk s hlavní domácí odbojovou složkou a ve spojení s touto a v její prospěch obsadit Prahu, vystoupit vojensky proti Němcům a Prahu eventuálně hájit do příchodu Spojenců“. S ohledem na závažnost této zprávy, za jejíž věrohodnost se četnický podplukovník zaručoval, mu Nechanský doporučil, aby s Maďary zůstal ve styku, získal další podrobnosti tohoto návrhu i konkrétnější představy o jeho provedení.

Jeho armádní skupina se tehdy pohybovala z jihovýchodních do západních Čech, přičemž některé její jednotky měly provádět přesun přes Prahu. Vlk tlumočil ochotu maďarského velícího generála „vejít ve styk s hlavní domácí odbojovou složkou a ve spojení s touto a v její prospěch obsadit Prahu, vystoupit vojensky proti Němcům a Prahu eventuálně hájit do příchodu Spojenců“. S ohledem na závažnost této zprávy, za jejíž věrohodnost se četnický podplukovník zaručoval, mu Nechanský doporučil, aby s Maďary zůstal ve styku, získal další podrobnosti tohoto návrhu i konkrétnější představy o jeho provedení.

Kapitán Nechanský (popravený komunisty v roce 1950) poté tento nový kontakt přednesl na nejbližší schůzce České národní rady a ještě téhož dne nechal odeslat prostřednictvím vysíláčky „Anna“ do Londýna následující depeši: „Maďarská armádní skupina v síle 90 000 mužů se dává k dispozici a je ochotna bojově vystoupit proti Němcům. Zítřka jednám s velícím generálem. Jméno je asi Nadaszy. Jednotky jsou na přesunu Prahou s jejich bojovým vystoupením by bylo obsazení Prahy a její předání národní radě a eventuální hájení proti Němcům. Zbraněmi odzbrojených Němců vyzbrojím naše mobilizované jednotky. Čekám ihned vaše rozhodnutí.“

V Londýně tehdy byli již jen dva členové vlády a jeden z nich ministr Hubert Ripka obratem Nechanskému odpověděl, že mu radí zachovat k maďarské nabídce zdrženlivost. V dalším telegramu ministr sdělil, že nevěří počtům maďarských jednotek a že by mohlo jít o léčku, před kterou „všichni v Londýně varují.“ Zároveň varoval domácí odboj před mezinárodními komplikacemi a sdělil, že „o věci tak dalekosáhlého významu by mohl rozhodnout jedině prezident

a československá vláda.“ Od té však již z Košic do vypuknutí povstání v Praze žádné stanovisko nedošlo, zatímco Česká národní rada se zatím rozhodla stanovit Maďarům podmínku, že část svých zbraní předají před Prahou českým silám a do města vůbec nevstoupí.

Další vývoj událostí potom tuto variantu, která byla pro Maďary nepochybně v jejich situaci nepříjemná, zasul v zapomnění, stejně jako pozdější fantasmagorické výzvy povstaleckého rozhlasu k slovenským fašistům z Hlinkovy gardy (!), aby přišli bojující Praze na pomoc.

Faktem zůstává, že část maďarských jednotek skutečně povstání v Praze a jejím blízkém okolí zastihlo, ale jejich činnost zde částečně potvrdila Ripkovy obavy. Zatímco některé jednotky se povstalci nechaly celkem snadno odzbrojit (například na Wilsonově a strašnickém nádraží) a jedinci z řad maďarských vojáků ochotně české povstalce instruovali o zacházení s některými zbraněmi, jako byly například pancéřové pěsti, najdeme na druhé straně také poměrně dost příkladů, kdy maďarští vojáci zůstali svým německým spojencům věrni a zúčastnili se dokonce i několika – například na Střížkově, Pankráci a ve Slivenci – bojových konfliktů s Čechy.

V zájmu objektivity při pohledu na plány českého odboje je třeba říci, že plán na masové využití maďarských jednotek v síle 90 000 mužů jako celku byl nereálný i proto, že kontakty podplukovníka Vlka s nám neznámým maďarským nadporučíkem

pocházely z dubna 1945, kdy se Nagyösyho štáb nalézal u bavorského Pfarrkirchenu. V den schůzky Vlka s Nechanským složil generálporučík i za 50 000 podřízených mužů kapitulaci do rukou Američanů. Zbytek jeho sil na českém území by bylo nutno oslovovat podle situace, s možností využít jen menších jednotek.

Podívejme se však alespoň stručně na osobnost Antonína Vlka (1894–1959). Rozhodně si tento bývalý četník naší pozornost zaslouží. Tento rodák z Neveklova po absolvování reálného gymnázia začal studovat na ČVUT obor technické chemie, když musel obléknout uniformu 11. pěšího regimentu rakousko-uherské armády. V roce 1916 padl do italského zajetí a při první možné příležitosti se přihlásil do Československých legií, v jejichž řadách obdržel četná italská i československá vyznamenání.

Příležitost k boji proti habsburské monarchii dostal čtyřladvacetiletý důstojnický čekatel Antonín Vlk 3. dubna 1918, když byl přidělen k výzvědnému oddílu, který se stal jádrem budoucí 9. roty legionářského 39. pluku „Výzvědného“. S touto jednotkou operoval na horní Piavě u VIII. italské armády v úseku Montello. V případě zajetí hrozila českým legionářům šibenice. V úseku Vlkovy roty bylo skutečně 25 zajatých legionářů Rakušany popraveno...

Antonína Vlka štěstí opustilo až v říjnu 1918 při závěrečné italské ofenzivě, kdy byl v úseku Falze di Piave těžce zraněn. Po vyléčení a návratu do osvobozené vlasti nastupuje poručík Vlk zprvu na ministerstvo národní obrany, aby byl v říjnu 1919 přijat k četnictvu. Stal se časem postupně velitelem četnických oddělení v Lučenci, Bratislavě a Plzni, odkud byl v červnu 1935 v hodnosti majora četnictva odvelen do Prahy, aby zde převzal velení nad četnickými leteckými hlídkami. V této funkci potom během stáží u vojenských leteckých útvarů získal odznak polního letounového pozorovatele.

Po příchodu nacistů byl již podplukovník četnictva Antonín Vlk v roce 1941 jako legionář poslán do výslužby. Zapojil se do odboje a v rámci skupiny gen. Mánka se v květnu 1945 zúčastnil pražského povstání jako velitel bojové skupiny „Antonín“, která operovala ve Střešovicích. Po válce se sice vrátil do své bývalé funkce, ale po únoru 1948 byl – tentokrát komunisty – jako bývalý legionář opět vyhozen a poslán do předčasné výslužby...

ČETNÍCI U ROZHLASU A PŘI OBRANĚ HOŘÍCÍ RADNICE

Část čtyř poručíka Václava Jiráka v počtu 26 dobrovolců došla ve dvou autech až k Bělehradské třídě, kde vystoupili a pěšky se dostali k rozhlasu. Část jednotky pronikla kolem 14 hod. domem v Římské ulici až do sousedství rozhlasu a těsně sousedícím domem vnikla s por. četn. Jirákem na střešku budovy rozhlasu. V této skupině byli

podstrážmistři Alois Nývlt, Stanislav Váca, Josef Procházka, Břetislav Sládek, Josef Pígl, Jaroslav Bjaček a Václav Němeček.

Při vyčišťování horních pater s civilními osobami a vládními vojáky bylo dosaženo druhého patra, kde se část četníků dostala k hlavnímu schodišti. Při pokusu o probití se hlavním schodištěm a paternosterem do prvního patra byl zraněn Josef Procházka. Raněný po poskytnutí první pomoci v budově rozhlasu byl spuštěn po laně k dalšímu ošetření.

Jelikož z nedostatku střeliva bylo dobývání prvního patra ztíženo, bylo započato s probouráváním otvoru ze sousedního dvora do budovy s cílem dostat se Němcům do zad a znemožnit jim jejich obranu. Této akce se vedle civilních dobrovolníků zúčastnili praporčík Hubert Šilhán, štábní strážmistr Stanislav Uchytíl, Karel Nevšímal a podstrážmistři Josef Doležal, Jaroslav Doležálek, Stanislav Müller a Milan Vachovec. Po probourání otvoru vnikli jmenovaní a s nimi další příslušníci rotý podstrážmistři Jan Vintr, František Velký, Oldřich Petrách a Oldřich Černovský do budovy rozhlasu.

V Balbínově ulici byla potom skupina s praporčíkem Václavem Oliveriusem, a to: podstrážmistři Karel Maňaska, Mirko Sokol, Jaroslav Šimínek (padl při náletu na rozhlas 6. V.) a Jiří Pravec, kteří byli ozbrojeni ručními granáty a pancéřovými pěstmi a dobývali sklepy. Z přístřešků na dvoře firmy Bosch střelili z pancéřových pěstí též podstrážmistři Jaroslav Doležálek a Břetislav Sládek. Pod velením špkt. Preislera byl jako střelec z kulometu podstrážmistr Jaroslav Dolejší...

Z hlášení por. četn. Leopolda Klikara o povstalecké činnosti četnické motoroty „Praha“

Předchozí citace dobového dokumentu je cenným dokladem a připomínkou často zapomínaného faktu, že boje o budovu vinohradského rozhlasu se významným způsobem zúčastnili i četníci. Je logické, že při popisu boje, který rozhodujícím způsobem ovlivnil průběh povstání v Praze, je nejčastěji citována policejní četa kapitána Rudolfa Suchánka, která boj o rozhlasovou budovu zahájila pouze s pistolemi. Rovněž četa vládních vojáků ze smíchovských kasáren, která ihned na to vyrazila k rozhlasu, byla vyzbrojena nedostatečně, protože měla zastaralé karabiny Mannlicher vz. 95 s omezenou zásobou střeliva. Proto zásah četnické čety, která k rozhlasu dorazila velice dobře vyzbrojená, měl velký vliv na eliminaci německé posádky v budově a udržení vysílání v českých rukou.

Málo se ví, že bojů o rozhlas se zúčastnila i druhá četnická četa, která sem z kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky dorazila pod velením nám již známého nadporučíka dělostřelectva Emila Maiwaldy: „Vzhledem k zoufalé situaci v rozhlasové budově v té době i zejména s ohledem na skutečnost, že jsem svého času jako aktivní důstojník pracoval na teoretickém plánu obsazení Prahy, ve kterém velkou důležitost hrála právě budova rozhlasu, cítil jsem nutnost rozhlasu přispěchat okamžitě na pomoc, zejména již proto, že jsem měl k dispozici oddíl vojensky vycvičených četníků.“

Do budovy rozhlasu také skutečně jsem se dostal a tuto skutečnost jsem také ihned, jakmile to bylo možné, hlásil České národní radě. Místopředsedou Smrkovským a generálním tajemníkem Kubátem jsem byl zprvu telefonicky a později i písemně ustanoven zodpovědným za přijímání a vysílání zpráv a provoz rozhlasu a také jsme sjednali způsob šifrace zpráv České národní rady...

Emil Maiwald jako vojenský zmocněnec ČNR měl však velkou smůlu. Vedle boje s okupanty ve městě začal naplno zuřit i boj politický. Nejprve Maiwald rozložil (zcela právem) Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš“ generála Kutlvašra, protože se ve své loajalitě k ČNR snažil cenzurovat a redigovat jeho zprávy a bojové výzvy. Nakonec se však znelíbil i komunistovi Smrkovskému za to, že nezabránil vysílání zpráv o vlasovcích, a byl ze své funkce s velkou nevolí odvolán.

Bojovalo se však i na dalších místech Prahy. První den povstání odzbrojili příslušníci četnické eskortní stanice německý lazaret v Tyršově domě na Malé Straně, kde bylo na 1500 částečně ozbrojených lehce raněných německých vojáků, lékařů a zdravotníků. Personál Zemského četnického velitelství zatím stavěl na Újezdě barikády a pomohl vyjednat s německou tankovou jednotkou na Malostranském náměstí příměří, které našťastě pro povstalice vydrželo až do konce bojů v Praze. Další den dopoledne byly obě četnické čety z budovy rozhlasu nasazeny po menších bojových skupinách proti jednotlivým hnízdům odporu v některých domech na Malé Straně, v Kinského sadech, na Petříně a v Seminářské zahradě. Tyto odpory byly zlikvidovány, několik Němců bylo zajato. Jeden četník – štábní strážmistr Jaromír Hnátek z četnické eskortní stanice – byl však při

tom smrtelně zraněn a krátce nato zemřel. Po poledni byla zlikvidována hnízda německého odporu ve věži kostela u Jezulátka na Malé Straně a na Slovanském ostrově. Při akci u kostela byl však jeden ze zasahujících četníků těžce zraněn. Třetí den povstání padl v Dejvicích četnický štábní kapitán Bogislav Selucký, který u Zemského četnického velitelství řídil zásahovou službu a osobně se v terénu přesvědčoval o situaci.

Během povstání sehráli cennou roli při obraně budovy České tiskové kanceláře další příslušníci četnictva, žáci četnické a policejní školy v Ostrovní ulici. Příslušníky četnictva z Českého Brodu pod velením vrchního strážmistra Šmída byla 8. května na příkaz z Prahy osvobozena vysílací stanice v Liblicích. Četnické jednotky v Praze aktivně zasahovaly i po oficiálním skončení bojů ve středu 9. května 1945 při razích proti zbytkům jednotek SS na Hradčanech a především v prostoru Pankráce a Krče.

Nejslavnější kapitolu své povstalecké historie však čeští četníci napsali bezesporu v ohnivém pekle bojů o Staroměstskou radnici...

Naše četa pod velením poručíka četnictva Jana Hrabáka byla brzy odpoledne 5. května vyslána z budovy Zemského četnického velitelství na Malé Straně na Staroměstskou radnici. Při projíždění přes Karlův most byli jsme napadeni kulometnou střelbou Němců od právnické fakulty a tak plížením jsme dorazili do Karlovy ulice a odtud k Staroměstské radnici, z které byla vyslána šestičlenná četnická hlídka s úkolem odstřelit 2 tanky u právnické fakulty, hlavního velitelství SS v Praze. Avšak v Maiselově ulici drželi Němci kulomety vyústění křížovou palbou, takže nebylo možno prorazit. Při bojích byl těžce zraněn podstrážmistr Karel Brhlík. Dvě hodiny jsme se snažili uvolnit cestu, abychom s pancéřovými pěstmi provedli úkol. Avšak pro přesilu jsme se museli stáhnout zpět k radnici...

Úryvek ze zprávy četnického podstrážmistra Bohumíra Břeně

V noci 7. května jsem předal velení svým zástupcům a vydal se do Bartolomějské ulice na velitelství „Bartoš“ žádat osobně o pomoc. Mluvil jsem s náčelníkem štábu Bürgerem i panem generálem Kutlvašrem. Slíbil jsem, že radnici udržíme, a oni, že pošlou posily. Svému slibu pan generál dostal.

Ráno 8. května Němci opravdu přešli k velkému útoku. Z velitelství „Bartoš“ přichází postupně pomoc – četa četníků poručíka Luňáčka, skupina plzeňských četníků a hořovických partyzánů v síle 32 mužů a ze smíchovských kasáren četa vládního vojska se špkt. Macákem a četa dobrovolníků v uniformách vládního vojska pod velením npor. Josefa Kubička. Mimo tuto pomoc přijel opět se svými muži obětavý poručík Jan Prokeš ze Štefáníkových kasáren a přinesl nám několik beden pancéřových pěstí a puškového střeliva.

Běžím jim vstříc do Karlovy uličky a po krátké poradě s veliteli rozdělují bojové skupiny: Četníky z Plzně dávám do domu Ericson do pater, aby kryli ústí ulice na Malý ryneček. Postupující Němci již pronikli do Kynžlova domu, kde mají kulometná hnízda za pytlíkovou barikádou.

Vládní vojsko stavím do týlu radnice na roh loubí u Minuty, jednu četu rozdělují a kryjí střed Mariánského náměstí. Partyzáni se rozdělují a chtějí proniknout přímo na Staroměstské náměstí. S četou četníků poručíka Luňáčka pronikám do hořící radnice do křídla v prvním patře, které směřuje k Pařížské třídě. Běžíme chodbami, kde již oheň dovršuje dílo zkázy. Zde z okna hořovický partyzán František Nádvorník odstřeluje pancéřovou pěstí jeden tank, který zatáčí do Pařížské třídy.

Plný zásah, tank zahalený v kouř zůstává stát, jeho posádka z něj vyskakuje, ale je našimi kulomety postřílena. Četnický podstrážmistr Josef Chaloupka chce též vystřelit pancéřovou pěst, avšak nepřátelská rána z granátu jej zasáhla a on s těžkým zraněním do prsou klesl před zraky svých kamarádů mrtel. Boj o radnici vrcholí a naši střelci v okech Ericsonu a v okech rozhlasové budovy rozpoutávají silnou střelbu proti opakujícím se útokům Němců. Ti jsou překvapeni silou našich zbraní. Nyní jsem byl již přesvědčen, že se udržíme...

Ze vzpomínek velitele obrany radničních budov poručíka dělostřelectva Antonína Kozla.

Staroměstská radnice byla nesporně místem jedněch z nejtěžších bojů v povstání, kde v bezprostředním boji o radniční budovy zahynulo 19 barikádníků a v celém bojovém úseku od Pražské brány k Vltavě zahynulo dalších 70 Pražanů a 240 jich bylo zraněno, zatímco německé ztráty byly povstalcům záhy po skončení bojů odhadovány na 150 mrtvých a těžce zraněných.

K nepřijemným úkolům četnictva patřila i dokumentace nacistických zločinů v závěru války...

Od prvního dne se obrany Staroměstské radnice velice aktivně zúčastnila četa četníků pod velením poručíka Jana Hrabáka. Radniční komplex ohrožovala především blízkost právnické fakulty, kde sídlilo silně opevněné velitelství jednotek SS pro Prahu i celé české země. Kolem čtvrté hodiny odpolední bylo výstřelem německého obrněnce z Pařížské ulice zabito na rohu Železné ulice osm bezbranných českých civilistů. Právě tehdy dorazila na radnici Hrabákova četa. Většina dobových pramenů uvádí počet 25–26 mužů. Autor bohužel dosud zjistil jména jen dvaceti z nich, ale dovoluje si je zde zveřejnit, aby tím byla alespoň ona zatím zachována.

Poručík četnictva Jan Hrabák, praporčíci Jaroslav Čihák, Václav Pružina a Josef Mikeš, štábní strážmíři Rudolf Kříž a Josef Kopecký, podstrážmíři Oldřich Mojžíšek, Josef Chaloupka, Karel Brhlík, Vlastislav Duží, Bohumír Břeň, Jindřich Jakš, Rudolf Mužík, Rudolf Kodet, Jaroslav Dobeš, Miloslav Musil, Miloslav Holzman, Jaroslav Bartoň, Vladislav Baudisch a Jan Lesák si opravdu tuto vzpomínku, vzhledem k čtyřdenní ohnivě kalvárii, kterou zde prožili, plně zaslouží.

Po jejich příchodu na radnici, když spolu s několika městskými strážníky v čele s Janem Tejcem převzali obranu historické budovy, tvořil prvotní výzbroj obránců radnice 1 lehký kulomet, 2 samopaly, 32 pušek a 39 pistolí. Po dohodě s por. Hrabákem se potom skupina civilních dobrovolníků pod velením Viléma Turčina ujala úkolu chránit radnici směrem z Celetné ulice.

Boje o radnici se opět vystupňovaly kolem třetí hodiny odpolední 6. května, kdy během nového německého tankového útoku jeden z útočících pancéřů rozstřílel zadní vrata radnice proti kostelu sv. Mikuláše, pobořil vršek barikády a svou střelbou zblízka skrze vrata ohrozil zezadu posádku radnice. Zástupce velitele nové povstalecké čety „Matylda“ poručík v záloze architekt Robert Konopa však tank nakonec zneškodnil pancéřovou pěstí.

Po ústupu zbývajících německých tanků proběhl zbytek dne v nepřetržitých přestřelkách se záškodníky v okolních domech, jejichž střelami byl zraněn četnický podstrážmistr Vlastislav Duží a usmrcen podstrážmistr Oldřich Mojžíšek.

V pondělí 7. května 1945 bojové akce obou stran v úseku Staroměstského náměstí ještě zesílily. Povstalci byli při tom dvakrát úspěšní při střelbě z pancéřových pěstí na německé obrněnce. Německé zápalné granáty však několikrát zapálily střechu radnice, ale prozatím se požár ještě podařilo během bojů lokalizovat. Večer odešel poručík Kozel osobně žádat do Bartolomějské ulice generála Kutlvašra o pomoc. Mezitím hodinu před půlnocí posílila alespoň policisty z 2. revíru v Josefské ulici četa 46 plzeňských dobrovolníků poručíka v záloze Václava Matka.

Boje v úseku Staroměstského náměstí nakonec vyvrcholily v úterý 8. května 1945. Již ráno kolem deváté hodiny začali obránci radnice postupně dostávat posily v podobě bojových čet, které výše ve svých vzpomínkách uvádí poručík Kozel. Boje na náměstí dosáhly vrcholu kolem třetí hodiny, kdy již Staroměstskou radnici zachvátil požár, který se nedal uhasit. Přesto v tomto apokalyptickém obraze ohnivého pekla, rachotu střelby, zvířené prachu, hřmění tankových pásů po

starobylé dlažbě, propadajících se hořících trámů, neustali povstalci v boji a nedali se obrovskou přesilou zlomit a vydrželi až do zastavení bojů, ke kterému po podpisu německé kapitulace v Praze ze strany velícího německého generála Rudolfa Toussainta došlo v úseku Staroměstského náměstí v 17.15 hodin.

Zatímco hořící domy začali hasit čeští hasiči, napříč Staroměstským náměstím ustupovala z Celetné ulice do Pařížské třídy dlouhá německá kolona, která podle většiny dobových hlášení měla mít 27 tanků, několik obrněných vozů, asi 90 osobních a 32 nákladních aut. V koloně bylo asi 3 000 německých vojáků a civilistů. Necelé tři stovky barikádníků nyní s ohromením mohly sledovat, s jakou silou se dali do boje v souladu se starým husitským heslem „Nepřátel se nelekejte, na množství nehleďte!“ Husův pomník uprostřed náměstí jako by měl potom připomínkou legendárního kazatele potvrdit smysluplnost jejich boje...

Po skončení bojů navrhl poručík Kozel vytvořit z ohořelých radničních trámů kříž, který dodnes v prostorách radnice připomíná návštěvníkům hrdinství jejich statečných obránců z května 1945, kteří bezesporu napsali svou odvahu jednu z nejslavnějších kapitol pražské povstalecké historie.

V euforii osvobození se však tehdy nikdo příliš nestaral o přesné vyhodnocení bojů v úseku Staroměstského náměstí. Škody na historických památkách zde byly tak obrovské, že v tu chvíli se nikdo nezajímal například o přesné zachycení úspěchů v boji s německými obrněnci a přesnější personální a časové určení i lokalizaci těchto úspěchů na náměstí či v přilehlých ulicích (Pařížská, Celetná, U radnice...).

Většina dobových dokumentů se však alespoň shoduje na tom, že povstalci na náměstí v bojích s nacisty pancéřovými pěstmi zneškodnili 7 německých obrněnců typu Jagdpanzer 38(t) Hetzer, Sturmgeschütz III a Sd Kfz 138/1 Grille, z nichž pět strojů z náměstí během bojů a při ústupu odpoledne 8. května nacisté odtáhli. Zbývající dva stroje se potom staly vděčným objektem mnoha fotografií.

VENKOV BRÁNÍ PRAHU

Další významnou činností četnictva v Praze v květnu 1945 byla rozsáhlá zpravodajská činnost s celým širokým okolím Prahy ve prospěch povstaleckých štábů. Tímto způsobem byly prostřednictvím okolních i vzdálenějších četnických stanic a jiných míst získávány a dále předávány cenné zprávy o pohybech německých jednotek, ale také i o postupu amerických a sovětských útvarů (z Berouna, Lovosic, Terežína, Roudnice nad Labem...). U zemského četnického velitelství bylo takových zpráv přijato, případně dále předáno, více než 1100, u generálního velitelství potom 96.

Je třeba také zdůraznit, že v celých Čechách nebylo během květnových bojů jediného místa s četnickou posádkou, kde by se tato aktivně nezapojila do povstání. Na mnoha místech byli četníci první a někdy i jediný plně aktivní činitel v boji proti nacistům. Příběh každého ze stovek četnických útvarů by bezesporu vydal na zajímavý článek, ale zůstaňme dnes v Praze.

K „jejím četníkům“ na barikádách však musíme započítat i četnické stanice Kbely, Čakovice, Ďáblice, Horní Chabry, Suchdol, Hornoměřice, Ruzyně, Stodůlky, Řeporyje, Velká Chuchle, Modřany a další stanice v přilehlém okolí Prahy, protože příslušníci těchto stanic předávali do Prahy zprávy o pohybu nacistických vojsk k Praze, pomáhali při mobilizaci lidových dobrovolníků, vedli jednání s místními nacistickými posádkami, řídili či asistovali při budování silničních zátarasů a v některých případech i v bojích veleli místním skupinám povstalců. Tím se stali bezprostředními účastníky boje o Prahu jako například personál četnické stanice Horní Chabry, který se pod velením vrchního strážmistra Václava Hořejše zúčastnil 6. května s chaberskými povstalci významného zdržení postupu bojové skupiny „Der Führer“, neblaze proslulého esesáka Otto Weidingerera, na Prahu.

Po třech a půl hodinách statečného boje se chabersťáci před přesilou s mnoha ztrátami museli stáhnout ke Kobylisům, německým jednotkám však měli způsobit ztráty asi 35 padlých a mnoha zraněných. Především jim však vzali několik cenných hodin času, protože hlavní německé síly obsazenou obec opustily až druhý den hodinu před polednem. Ten čas získaný statečnými chaberskými muži měl mnohem větší cenu než zlato. Měl cenu lidské krve jejich krajanů v městě za jejich zády...

Nesmíme zapomenout ani na dvě četnické expedice z venkova na pomoc Praze. V mnoha dobových dokumentech, i v záznamech vzpomínek pamětníků a účastníků Pražského povstání, se totiž objevuje v souvislosti s boji na pražských barikádách často termín „plzeňští četníci“. Vzhledem k tomu, že jde o velice aktivní bojovou povstaleckou složku, je třeba tento termín podrobněji vysvětlit.

Šlo totiž o několik desítek mladých četníků – ale také o příslušníky pohraniční finanční stráže z roku 1938! – kteří byli nacisty v rámci tzv. totálního nasazení protektorátních občanů nakomandováni k požární ochranné policii (Feuerschutzpolizei). Jednalo se vlastně o motorizované profesionální hasičské útvary, které byly včleněné v roce 1944 do uniformované protektorátní policie.

Příslušníci těchto útvarů po odborném požárním výcviku byli v roce 1943 nasazení v Německu (Potsdam, Eberswalde...) na odstraňování požárů a následků četných náletů spojeneckých bombardérů na Hitlerovu Velkoněmeckou říši, kde se vedle záchrany životů civilních obyvatel mnozí z bývalých četníků a „financů“ věnovali i sabotážní činnosti. Jednou z úspěšných akcí bylo v listopadu 1943 jejich nasazení po bombardování továrny na tanky Börsig Werke, kde čeští „fojručáci“ způsobili značné rozšíření požáru na objekty dosud ohněm nezasažené, a navíc poškodili i osm na dvoře stojících tanků.

Po stažení do protektorátu vytvořili tito muži speciální motorizovaný útvar „Böhmen“, který byl na konci války dislokován následovně:

1. rota – Pardubice
 2. rota – Hořovice
 3. rota – Úhonice u Prahy
 4. rota – Plzeň
- samostatná četa – Kralupy n. Vlt.

Zatímco 4. rota se aktivně zúčastnila protiněmeckého povstání v Plzni, celkem 228 mužů z rot, které výbuch povstání zastihl v Hořovicích a Úhonicích (asi 2/3 byli četníci), se v rámci dvou venkovských expedic zúčastnilo povstaleckých akcí v hlavním městě, kde je vzhledem k tomu, že jejich útvar byl formován v Plzni, povstalecké velitelství „Bartoš“ často ve svých hlášeních a rozkazech uvádělo jako „čty plzeňských četníků“.

Expedici hořovickou tvořilo 117 četníků a 35 dobrovolníků. Dále v ní byli tři důstojníci – kapitán dělostřelectva Karel Ermantraut, nadporučík četnictva Václav Chyňava a podporučík dělostřelectva v záloze Karel Hájek. Výzbroj četnické rot, která měla k dispozici 21 aut, tvořilo 1 rychlopalné malorážní dělo s 360 náboji, 2 těžké kulomety s 13 000 náboji, 6 samopalů po 500 nábojích, 110 pušek s palebným průměrem 60 nábojů, 250 ručních granátů a 24 pancéřových pěstí.

Do Prahy tato jednotka dorazila během 7. května, kdy na přístupech k Praze dosáhla prvního významného bojového úspěchu, když podstrážmistr Rejnek sestřelil útočící německé letadlo. Do konce povstání se rota při ztrátě dvou padlých a sedmi raněných zúčastnila bojů na Žižkově, Pankráci a v prostoru Staroměstského náměstí.

Zde do bojů zasáhla i 3. rota požární policie, které velel nadporučík četnictva Jaroslav Otmar. Jeho jednotka v síle 112 mužů měla jednoho padlého a devět zraněných. Do Prahy dorazila rovněž třetí den povstání v rámci expedice organizace ZB Železo. Rota se zúčastnila bojových akcí v Motole, na Smíchově, na Karlově náměstí.

PŘÍPAD PLUKOVNÍKA VOŽENÍLKA

Je dobře známo, že povstání v Praze 5. května 1945 dostalo rozhodující impuls krátce po půl jedné rozhlasovým voláním: *Voláme českou policii, české četnictvo, české vojsko, aby přišly do Českého rozhlasu na Fochově třídě na Vinohradech!* Nešlo o žádnou náhodu, protože hlasatel Zdeněk tím tlumočil žádost policejního kapitána Rudolfa Suchánka, jenž s hrtkovými policisty zahájil v budově vinohradského rozhlasu boj s přesilou příslušníků SS. Celou akci inicioval ale muž, jehož stopa se z našich dějin po válce vytratila – plukovník četnictva Jan Voženílek, šéf operačního oddělení (Ia) štábu generálního velitelství uniformované policie...

Historik Pavel Žáček byl prvním u nás, kdo veřejnosti Voženílkovu osobnost pomohl přiblížit: „Jan Voženílek se narodil 23. června 1895 v Praze na Smíchově v rodině dílovedoucího Ringhofferovy továrny. Jeho matka krátce po porodu zemřela, a tak se otec František Voženílek staral o čtyři děti. Právě to mohlo být důvodem, proč mladý Jan nastoupil v roce 1910 ke studiu c. a k. kadetky v Praze, kterou ukončil jen několik dní před vypuknutím první světové války. Od srpna

1914 se poručík Voženílek stal příslušníkem třicátého šestého pěšího pluku, s nímž byl posléze nasazen proti Rusům na východní frontě. Naučil se tu respektovat německou armádu, napomohlo tomu i osobní setkání s tehdejšími poručíky Erwinem Rommelem. Po přibližně dvouletém zajetí v Rusku se na jaře 1918 zúčastnil – jako zástupce rakousko-uherských zajatců – jednání se sovětským lidovým komisařem války Lvem Trockým.

Po návratu do Prahy si nadporučík Voženílek raději prostřelil ruku, než aby musel na italskou frontu, a 28. října 1918 byl jedním z prvních důstojníků, kteří složili přísahu Národnímu výboru v Praze – konkrétně do rukou Jiřího Stříbrného. Počínaje 9. listopadem 1918 spojil svůj osud s četnictvem, s nímž se zúčastnil první výpravy na Slovensko. O několik dní později padl u Tnave v boji proti Maďarům první tří českých četníků.

V květnu 1919 již jako velitel oddělení v Piešťanech zažil prudkou maďarskou ofenzivu: „Ubohé četnické stanice byly odkázány samy na sebe. Četníci ustupovali poněkud s vojskem a prodělávali tak až do 24. června 1919 opět všechny útrapy válečné. Byly to chvíle zoufalé, ženy, děti, všechno v nebezpečí.“

Kapitán četnictva Voženílek vystřídal na Slovensku několik velitelských postů, než se na téměř deset let stal velitelem četnické stanice ve Vysokém Mýtě. V únoru 1931 byl oblíbený důstojník s „bystrou hlavou a srdcem na pravém místě“ přesunut na četnickou stanici Berehovo na Podkarpatské Rusi. Poté následovaly Hranice na Moravě a Česká Lípa...

V červnu 1936 o Voženílkovi Četnické listy napsaly v jednom článku následující hodnocení: „Byl to velitel spravedlivý a jeho příměstnost a upřímnost vzbudily u podřízených naprostou důvěru, se kterou se k němu v případech potřeby obraceli, a on vždy dobře poradil. S každým srdečně promluvil a v každém směru ukázal se pravým demokratem.“ V té době se musel Voženílek hodně angažovat na přípravách ochrany ohrožené země před nacisty od výstavby pohraničních jednotek Stráže obrany státu přes zpravodajskou službu až po nesnadné udržování veřejného pořádku v pohraničí zmítaném henleinovskou hysterií. K 1. červenci 1938 byl Voženílek povýšen do hodnosti majora četnictva.

Ve dnech mobilizace na podzim roku 1938 spolupracoval s armádou a jednotkami Stráže obrany státu při přípravách obrany republiky v hodnosti majora četnictva jako velitel četnického oddělení v České Lípě. Byly to dramatické dny, poznamenané například zradou okresního četnického velitele ve Varnsdorfu nadporučíka Jansy a odvečením desítek četníků ze Šluknovského výběžku do nacistického Německa. Pro Voženílka to bylo hořké a vyčerpávající období, stejně jako pro celou republiku. Klid pro něj nenastal ani po mnichovském diktátu po vyklizení České Lípy.

V listopadu 1938 byl totiž major Voženílek odeslán ve funkci velitele soustředěného četnického oddílu do Perečina na Podkarpatskou Rus, kde Hitlerův věrný spojenec horthyovské Maďarsko rozpoutalo prostřednictvím teroristických band organizace „Szabadszapatok“ pohraniční válku s cílem odtrhnout nejvýhodnější část tehdejšího Československa a připojit ji k Budapešti.

Slyšet však o sobě dávali stále více i slovenští klerofašističtí luďáci. V polovině března 1939 se proto Voženílkův četnický oddíl o síle osmi důstojníků a 291 mužů s patnácti lehkými kulomety přesunul do Piešťan, odkud referoval: „Většina inteligence slovenské by byla pro vážné opatření proti nezodpovědným mladým zivlům, kteří otevřeně mluví pro samostatné Slovensko, lid sám je neinformován a věří prostě tomu, kdo přijde poslední, a viděl by nejraději, kdyby měl buď pokoj, nebo kdyby se mu dala příležitost k drancování.“ Několik dní poté, po rozpadu demokratického Československa, Voženílek vyvádí své četníky na území nacisty okupované Moravy, odkud je poslán do Prahy, kde byl záhy jmenován pobočníkem generálního velitele četnictva.

Na podzim 1939 se do Voženílkovy kompetence dostal nezáviděníhodný úkol – komunikovat s gestapem ohledně internovaných protektorátních občanů. Voženílek však nepodlehł strachu ani pasivitě a právě z tohoto období prvních let okupace se dochovala řada hořkých dopisů rodičů s údaji o Češích v koncentračních táborech. Některé se Janu Voženílkovi podařilo dostat na svobodu. Po příchodu Heydricha do Prahy a uvěznění ministerského předsedy generála Aloise Eliáše hrozilo zatčení i Voženílkovi, protože sám přispíval do jeho informačního systému zprávami o německých bezpečnostních opatřeních. Nakonec zatčen nebyl a dosáhl naopak hodnosti plukovníka.

Dejme opět slovo Pavlu Žáčkovi: „I nadále se pochopitelně věno-

Policisté s četníky zajišťují 9. května 1945 poslední zákeřné střelce na pražském Hradě

val i svým četníkům. Jeden z nich, Čestmír Kalaš, se mu – byť poněkud pateticky – v listopadu 1944 vyznal: „Slovutný pane plukovníku, laskavě přijměte mé upřímné ujištění, že my – mladí a mladší důstojníci – jsme vždy s největším obdivem a hlubokou úctou vzhlíželi k Vaší plodné práci a tak úspěšné činnosti, v níž vidíme svůj zářivý příklad. A velmi mnozí rádi jsme vzpomněli zejména na Vaši vzácnou osobnost, již jsme měli tu čest – byť i snad jen zpovzdálí – poznati.“

Ze vzpomínek blízkých příbuzných vyplývá, že Jan Voženílek – nyní již ve štábní funkci u generálního velitelství uniformované policie – se po potlačení povstání ve Varšavě obával obdobně krvavého průběhu při předpokládaném povstání v Praze. Jeho četníci mezitím sloužili protektorátnímu režimu, bojovali proti kriminalitě a někdy také vypomáhali odbojovému či partyzánskému hnutí.

Podle vlastního Voženílkova vyjádření došlo k prvnímu „oficiálnímu styku“ s odbojáři 19. dubna 1945. Skupině Roušar-Kotrlý byly předávány veškeré tajné zprávy generálního velitelství uniformované policie o sabotážní činnosti partyzánů.

Přípravky k vystoupení proti Němcům se zintenzivnily po 29. dubnu 1945, kdy Voženílek navštívil podplukovník František Bürger, náčelník štábu a motor budoucího velitelství „Bartoš“. Bürger Voženíleka požádal o součinnost četnictva a policie se skupinou bývalých příslušníků Československé armády. Byla sjednána schůzka s generálem Karlem Kutlvašem v privátním bytě Bürgera. „Generál Kutlvaš byl zpraven o přípravných pracích, které byly vykonány, a to s výslovným schválením politického vedení Dr. Roušar-Hruška. Generál Kutlvaš sdělil pak celý plán vojenské skupiny,“ vypovídal později Voženílek...

...Dne 30. dubna dostal Voženílek úkol nejdéle do čtyřiařiceti hodin vypracovat přesný a podrobný plán obsazení rozhlasu a hlavního krytu protiletectvé ochranné policie Vojenské velitelství Velké Prahy – „Bartoš“.

Díky podplukovníku Bürgerovi se podařilo sehnat plány budovy Radiojournalu. Ještě posledního dubna se Voženílkovi podřízení – štábní kapitán Bohumil Valtr a kapitán Rudolf Suchánek – spojili s redaktorem rozhlasu Alfredem Technikem, který je první májový den seznámil s organizací rozhlasu, upozornil na nejdůležitější technické zařízení a rozmístění německé stráže. Valtr se ihned pustil do pečlivého plánu na obsazení Radiojournalu, které plukovník Voženílek poněkud průhledně skryl pod heslo: Rozhlas. V prvních dnech května k sobě do budovy generálního velitelství pozval velitele vězeňského oddělení pražské policie kapitána Paličku a praporečka Hladíka, šéfa boxerské sekce policejního klubu, kteří měli vybrat tři-čet mužů vhodných k proniknutí do budovy na Fochově (tehdy Scherwinově) třídě...

...V odpoledních hodinách 4. května 1945 byl vedoucí operačního oddělení generálního velitelství uniformované policie plukovník Voženílek informován, že protiněmecká akce může být zahájena již v neděli 6. května. V reakci na to seznámil Voženílek s přípravami své kolegy ze Zemského četnického velitelství plukovníka Jaroslava

Stukavce a podplukovníka Rožka z pražské policie.

I přes určité překvapení, jak náhle se situace 5. května 1945 v Praze vyvinula, byl plukovník Voženílek první kompetentní osobou schopnou zareagovat a ještě před polednem vydal rozkaz k zahájení útočné akce v rozhlasu, stejně jako k převzetí moci v podřízených složkách policie a četnictva. Zároveň bylo využito pohotovosti vlastních příslušníků a budova generálního velitelství na Tržišti se připravila k boji...

Nezahálet ani samotný Voženílek, který se již v odpoledních hodinách 5. května snažil zasáhnout v nedalekém sídle německého velícího generála pro Prahu Phillipa Müller-Gebharta a zabránit ostřelování civilního obyvatelstva. Podle hlášení velitelství „Bartoš“ ze tří čtvrté na čtyři bylo prý „rozhodnuto, že německé jednotky mají zastavit palbu a věc má být vyřízena smírnou cestou“.

V podvečer 6. května se Voženílkovy složky uniformované policie distancovaly od dezinformačních zpráv německého rozhlasu: „Velitelstvím německých sil v Čechách a na Moravě byla vydána zpráva, že prý česká policie spolupracuje se Sicherheitsdienstem, pokud zakrojuje proti rušitelům veřejného pořádku, a prý je německými služebníky místy v tom podporována. Česká policie odmítá tuto lež a prohlašuje ústy svého velitele, že je v naprostém a bezohledném boji proti německým vrahům. Policejní soustava zůstává nezměněna, generální velitelství a inspektorát pracují ve stejné formě ve smyslu nařízení národního výboru.“

Mimo to se Voženílek zúčastnil i jednání s důstojníky známého generála Vlasova. Četnický plukovník si tehdy asi neuvědomoval, jak se svou aktivní účastí v povstání dostává na nebezpečně tenký led, jelikož v zákulisí bojů na barikádách již komunisté vedení Josefem Smrkovským rozpoutali nemilosrdný politický boj o budoucí směřování ještě dosud neosvobozené země. Proto bylo celkem logické, že každá další jednání s nacisty či tzv. vlasovci, od výběru delegace až po její pravomoci, se vždy staly choulostivou politickou i vojenskou záležitostí. Česká národní rada zatím ještě během bojů jmenovala 8. května do čela uniformované policie a četnictva ženijního podplukovníka ing. Antonína Sameše ze své vojenské komise.

Tento bývalý ruský legionář ucítil obrovskou příležitost a stal se rázem zuřivým komunistou, který si vzal za úkol „očistit velení policie a četnictva od reakčních elementů“.

Nad Janem Voženílkem se začaly, aniž to možná tušil, stahovat černé mraky. Ty se však po skončení bojů rychle stáhly prakticky nad všemi demokratickými důstojníky, kteří vedli povstalecké boje. Začal boj o výklad povstání...

Prvním, kdo rozpoutal již čtyři měsíce po válce spory o vznik a smysl povstání byl Josef Smrkovský, který 16. října 1945 na přednášce pořádané Svazem národní revoluce sdělil posluchačům, že „kolem povstání v Praze byly pikle a plány“, jež směřovaly i proti strategickým plánům Rudé armády.

Z konkrétních obvinění, které tehdy Smrkovský řekl, šlo především o teze, že povstání vypuklo o dva dny dříve kvůli akcím pravicových vojenských organizací, že v případě porážky povstání měla být Česká národní rada vydána do rukou Němců a že k úmluvě s generálem Toussaintem o odchodu německých sil z Prahy došlo jenom proto, že Česká národní rada (vinou důstojníků samozřejmě!) neměla nejmenší zprávy o úspěšném postupu Rudé armády na Prahu.

Smrkovský samozřejmě touto přednáškou především obhajoval svou osobní roli v povstání, přesto si neodpustil jedovatou doušku, že je na „vojenském soudu, aby se touto věcí zabýval.“ Tímto problémem, v němž se obětním beránkem měl stát generál František Slunečko-Alex, se proto zabývala zvláštní komise ustavená ministrem národní obrany Ludvíkem Svobodou. Šlo především o provolání Slunečkova „ústředního národního výboru“ z 5. května 1945. Již po dvou dnech Smrkovským nafouknutá bublina splaskla, protože komise zcela rozumně uznala, že tehdy nebylo tak zcela samozřejmé hned od počátku vědět, kdo je to Česká národní rada a že vydávat různé proklamace přísluší jedině jí...

Je sice pravdou, že v sobotu 5. května 1945 přesně v poledne vyhlásil v Praze plukovník četnictva Jan Voženílek „státní převrat“, kdy dal rozkaz, aby všichni příslušníci četnictva a policie v Praze byli svoláni do zbraně a zajistili své německé nadřízené, ale je otázkou, zda si na Žofíně při své přednášce Smrkovský uvědomoval, že na druhé straně mnoho akcí, které vedly k eskalaci událostí v Praze

5. května 1945, vyvolali sami komunisté. Komunistou měl být například hlasatel městského rozhlasu Jaroslav Kučera, který začal vysílat revoluční výzvy již půl hodiny před akcí plukovníka Voženílk, který potom jednal právě pod vlivem podobných akcí, stejně jako řadoví četníci, když se po válce ve svém spisku „Četnictvo v Praze ve dnech 5.–9. května 1945“ chlubil, že právě jejich vlajkami ozdobená pohotovostní četa, která se vracela do města z Kraskova, rozšířila svou jízdu městem mezi Pražany zprávu, že „četníci přijeli dělat revoluci“...

těch, kteří byli původci smrti obětavého četnického plukovníka...

POST SCRIPTUM

Během bojů na pražských barikádách padlo 10 četníků a dalších 26 bylo zraněno. Na českém venkově padlo ve dnech 5.–9. května 1945 na straně povstalců dalších 22 četníků a 29 jich bylo zraněno. Bylo proto logické, že na cenu pomoc četníků nezapomněl ani velitel pražských povstalců brigádní generál Karel Kutlvašr:

VOJENSKÉ VELITELSTVÍ VELKÉ PRAHY Č.j. 9 (vel.) 45.

V Praze dne 20. června 1945.

Zemskému četnickému velitelství v Praze

Děkuji jménem revolučního velitelství „Bartoš“ Vám a všem osobám četnictva ve Velké Praze za obětavou součinnost v bojích o Prahu ve dnech 5. až 9. května 1945 a za vykonané služby.

Pražské četnictvo v těchto dnech, třeba počtem slabě, dokázalo, že zůstalo věrno své tradici ochránců svobody národa a vstoupilo okamžitě do řad bojovníků proti našemu odvěkému nepříteli. Posádka obou budov velitelství v Praze III vydržela a uhájila svá stanoviště proti nepřátelské přesile a znemožnila tak nepříteli proniknout do jádra odporu obránců hlavního města. Pohotovostní oddíl v kasárně krále Jiřího z Poděbrad přispěl k zabezpečení rozhlasu, bez něhož bylo vedení boje v Praze nemožné a spolu s ostatními složkami četnictva zakročoval jako záloha všude, kde toho vyžadovala bojová situace.

Četnický oddíl z Hořovic, přispěchavší s dobrovolníky na pomoc Praze, přispěl k uchránění vnitřní Prahy před vpádem nepřítel a jako záloha velitelství „Bartoš“ protiútočil na mnoha místech hlavního města.

Počet krvavých ztrát v řadách četnictva mluví zřetelně o jeho činnosti.

Nemohu opomenout zpravodajskou činnost obou četnických velitelství, jejichž zásluhou vojenské velitelství včas zjistilo přípravy Němců mimo Prahu a mohlo učinit svá opatření.

Prosim, abyste tlumočili dík velitelství „Bartoš“ všem zúčastněným v přípravě o provádění boje o Prahu a pokračovali v součinnosti s vojenskou správou i v budoucnu k dobru národa a vlasti.

Náčelník štábu
plukovník Bartoš v. r.

Velitelství „Bartoš“
generál Kutlvašr v. r.

Dostane: Zemské četnické velitelství v Praze
Ministerstvo vnitra – na vědomí.

Po válce byl četnický plukovník Voženílek dokonale zapomenut. Pokud se někde v historické literatuře objevilo jeho jméno, šlo zpravidla jen o dílčí a prakticky vždy odsuzující negativní zmínky. Komunistický režim měl k tomu pádný důvod, protože měl svůj nesmazatelný podíl na Voženílkově tragickém konci. Je velkou zásluhou historika Pavla Žáčka, že alespoň po letech byl konec tohoto vlastence objasněn: „Po příjezdu Rudé armády se četnictvo podílelo na vyhledávání vhodných objektů pro sovětské jednotky. Avšak jedenáctý květnový den zatkli plukovníka Voženílk v jeho kanceláři příslušníci neidentifikované bezpečnostní složky, kteří nemluvili česky (zřejmě ze sovětské vojenské kontrarozvědky Smerš). Bylo to zhruba ve stejnou dobu, kdy generál Kutlvašr informoval plukovníkova syna Závěš o tom, že jeho otce „polně“ povýšil do generálské hodnosti (nepřímo to potvrzuje i jedno z hlášení rozhlasu ze 7. května).

Plukovníkovi blízcí nějakou dobu nevěděli, kde se nalézá. Až díky majorovi Františku Venturovi se s ním jeho prvorozený syn Závěš J. Voženílek setkal v červenci ve vazební věznici na Karlově náměstí. Tam se dozvěděl, že byl po zadržení zajištěn v Terezíně – spolu s posledním protektorátním premiérem Richardem Bienertem, s nímž se znal od října 1918 – a poté umístěn na Pankráci. Tyfem nakažený plukovník Voženílek byl kolem 25. července propuštěn z vazby a převezen do nemocnice na Bulovce. Zde se naposledy viděl se svým synem-medikem, kterému se podařilo proniknout na infekční oddělení. Desátý srpnový den četnický velitel umírá. Díky nástupu komunistů se nad jeho životem zavřela na několik desítek let voda...“

Zbývá ještě objasnit, kdo na české straně měl zájem na tom, aby sovětská NKVD svévolně zatkla tohoto muže a on musel tak dlouhou dobu strávit bez pomoci v ponižující vazbě, která jej stála život. Vyslovíme-li jména komunistického místopředsedy povstalecké České národní rady Josefa Smrkovského a prvního „hlavního velitele SNB“ ing. Antonína Sameše, dostaneme se beze sporu do blízkosti

Protinacistická aktivita českého četnictva však byla během nacistické okupace mnohem širší. Za vše mluví i následující údaje: Během existence protektorátu nacisté zatkli a uvěznilo za účast v odboji 74 četnických důstojníků a 615 četníků. Z těchto mužů bylo okupanty popraveno či v koncentračních táborech umučeno 11 důstojníků a 40 četníků.

Přestože poválečná očista četnického sboru od hrstky zrádců či malověrných slabochů nemusela být, vzhledem k dobrému přehledu o chování každého četníka za okupace, žádným zásadním problémem, politici pod tlakem agilních komunistů rozhodli jinak.

Přestože četníci okamžitě po skončení války obětavě nastoupili při zajišťování bezpečnosti osvobozeného pohraničí a měli zde, stejně jako v roce 1938, opět ztráty na životech (například 6. června 1945 byl německými záškodníky zastřelen v obci Vysočany u Chomutova vrchní četnický strážmistr Ferdinand Bína), svět vrchních strážmistrů Arazímů neodvratně, k obrovské škodě české společnosti, šel ke svému konci...

V rámci radikální politizace ministerstva vnitra, které řídil komunist (a bývalý policejní konfident!) Václav Nosek, došlo k 30. červnu 1945 k definitivnímu zániku stávajícího četnického sboru.

Většina bývalých příslušníků četnictva byla sice převedena do řad nového Sboru národní bezpečnosti (SNB), ale přes své zkušenosti v něm nenalezla zpravidla adekvátní uplatnění. Místo četníků byli všude preferováni mladí příslušníci bývalých revolučních gard, které se ve většině případů právě v pohraničí zcela zdiskreditovaly. Po únoru 1948 potom došlo k masivním čistkám v SNB, během kterých byla nucena většina bývalých četníků bezpečnostní službu opustit. Mnozí z nich museli emigrovat a další skončili v komunistických lágrech. Trvalo desítky let, než se mohlo opět mluvit a psát o československém četnictvu tak, jak si jeho historie zaslouží.

K textu byly použity archivní autentické fotografie